

SCUOLA
ARCHEOLOGICA
ITALIANA
ATENE

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Πολιτισμού και Αθλητισμού
Εφορεία Αρχαιοτήτων Αχαΐας

Δήμος Αιγιάλειας
Municipality of Aigialeia

ΕΤ.Ε.Π.Α.
Εταιρεία Επιστήμης και Πολιτισμού Αιγιαλείας

Οι Αχαιοί στην Ελλάδα και στη Μεγάλη Ελλάδα:
νέα ευρήματα και νέες προοπτικές

Gli Achei in Grecia e in Magna Grecia:
nuove scoperte e nuove prospettive

ΑΙΓΙΟ - AIGHIO

12-13 /12/ 2016

ΠΟΛΥΚΕΝΤΡΟ -Συνεδριακό Κέντρο Αιγίου, ώρα έναρξης: 9.15 π.μ.
POLYKENTRO -Centro Congressi Aighio, apertura convegno: 9.15

Gli Achei in Grecia e in Magna Grecia: nuove scoperte e nuove prospettive

Οι Αχαιοί στην Ελλάδα και στην Μεγάλη Ελλάδα: νέα ευρήματα και νέες προοπτικές

Aighio – Αίγιο

12-13 / 12 /2016

Lunedì 12 dicembre – Δευτέρα 12 Δεκεμβρίου

9.15

Saluti del Sindaco dell'Egialea, dott. A. Panagopoulos

Χαιρετισμός του Δημάρχου Αιγιαλείας, κ. Α. Παναγόπουλου

Saluti del Direttore della SAIA, prof. E. Papi

Χαιρετισμός του Διευθυντή της ΙΑΣΑ, καθ. Ε. Papi

Prof. E. Greco, Prof. A. Rizakis, Introduzione-Eισαγωγή

Prima sessione – Dal Tardo Elladico al Geometrico

Presiede **M. Petropoulos**

Συνεδρία Α' – Από την υστεροελλαδική έως την γεωμετρική περίοδο

Πρόεδρος **Μ. Πετρόπουλος**

9.45 E. Borgna - A. G. Vordos, *Micenei e Achei. Note preliminari sull'occupazione della Trapezà tra la fine dell'età del bronzo e la prima età storica*

10.05 Β. Αργυρόπουλος, *Ευρήματα των Μυκηναϊκών και των Μέσων Γεωμετρικών χρόνων σε Μεσοελλαδικό κτιστό θαλαμοειδή τάφο στην περιοχή των Φαρών. Η ερμηνεία των στοιχείων.*

10.25 Ι. Μόσχος – Γ. Ζ. Αλεξοπούλου, *Η Μυκηναϊκή νεκρόπολη των Πατρών μεταξύ Ανατολής και Δύσης*

10.45 Coffee Break

- 11.00 Ι. Μόσχος, *Πολιτικές και Κοινωνικές εξελίξεις κατά την μετάβαση στους Ιστορικούς χρόνους*
- 11.20 Μ. Γκαζής – Κ. Ακτύπη, *Η χρήση του Μυκηναϊκού νεκροταφείου της Βούντενης Πατρών κατά την Πρωτογεωμετρική και τη Γεωμετρική περίοδο*
- 11.40 F. Quondam, *Strutture sociali in Italia meridionale nel Primo Ferro: l'impatto della colonizzazione greca sul versante ionico della Calabria, da Sibari a Locri*
- 12.00 W. Gauß, *New research at Late Bronze Age and Early Iron Age Aigeira*
- 12.20 Δ. Σκιλάρντι, *Ενδείξεις ιστορικής συνέχειας στην λατρεία του Ποσειδώνος στην Ελίκη*
- 12.40-13.15 *Discussione/Συζήτηση*

Seconda sessione – *Dal periodo geometrico al periodo arcaico I*

Presiede **N. Kourou**

Συνεδρία Β' – *Από την γεωμετρική έως την αρχαϊκή περίοδο I*

Πρόεδρος **N. Κούρου**

- 15.00 Α. Γκαδόλου, *Ομηρικά έπη και αρχαιολογική έρευνα στις αχαϊκές μητροπόλεις και στις αποικίες τους*
- 15.20 Α. Βόρδος, *Τα μνημεία και η λατρεία στο ιερό της Τραπεζάς από τον 8ο αι. π.Χ.*
- 15.40 N. Hellner, *The temple site on the Trapezà Aigiou*
- 16.00 Α. Βόρδος, *Η θρησκευτική και πολιτική σημασία των αετωμάτων του ναού της Τραπεζάς*
- 16.20 G. Aversa, *Nuove considerazioni per una definizione dell'architettura arcaica degli Achei d'Occidente*
- 16.40 **Coffee Break**
- 17.00 Χ. Κατσαρού, *Η Ανασκαφή μιάς αχαϊκής κώμης: η περίπτωση της Φελλόης*
- 17.20 Ά. Μανιάκη, *Νεότερες έρευνες στο νεκροταφείο του Δρεπάνου στην Ανατολική Αχαΐα. Τα πρώτα αποτελέσματα*
- 17.40 Ε. Κόλλια, *Νεότερες έρευνες σε ιερά της Αιγιαλείας*
- 18.00 Ε. Greco, *Για την αρχαιολογία της Σύβαρης*
- 18.20 M. R. Luberto, G. Balzanelli, *Ricerche su Crotone in età arcaica*
- 18.40-19.15 *Discussione/Συζήτηση*

Martedì 13 dicembre – Τρίτη 13 Δεκεμβρίου

Terza sessione – *Dal periodo geometrico al periodo arcaico II*

Presiede **A. Κουμούση**

Συνεδρία Γ' – *Από την γεωμετρική έως την αρχαϊκή περίοδο II*

Πρόεδρος **A. Κουμούση**

9.30 Μ. Πετρόπουλος, *Χάλκινα γεωμετρικά ευρήματα από το Ιερό της Αρτέμιδος Αοντίας στο Άνω Μαζαράκι (Ρακίτα) της Αχαΐας*

9.50 T. Cinquantaquattro, A. D'Andrea, C. Rescigno, *Tra Acaia e Occidente. Le forme e lo spazio del sacro nel santuario di S. Biagio alla Venella (Metaponto)*

10.10 C. Rescigno, *Artigiani per un impero? Botteghe e plasticatori architettonici al tempo di Sibari*

10.30 Coffee Break

10.50 M. C. Parra, *Il santuario di Punta Stilo a Kaulonia (Monasterace M.na, RC): monumenti e contesti votivi, tra VIII e VI sec. a.C.*

11.10 M. R. Luberto, *Produzioni ceramiche di periodo arcaico a Sibari, Crotone e Caulonia*

11.30 B. Τσακνάκη, *Αρχαϊκό οικοδόμημα στην περιοχή της Ωλένου*

11.50 F. Longo, *Poseidonia dalla fondazione alla fine dell'età arcaica*

12.10-12.45 *Discussione/Συζήτηση*

Quarta sessione – *Dal periodo classico a quello ellenistico*

Presiede **A. Pontrandolfo**

Συνεδρία Δ' – *Από την κλασική έως την ελληνιστική περίοδο*

Πρόεδρος **A. Pontrandolfo**

15.00 M. Cipriani, *Dinamiche di sviluppo e processi di trasformazione a Poseidonia dal tardo arcaismo alla fine del V sec. a. C.*

15.20 C. Ampolo, *Il più lungo testo epigrafico degli Achei d'Occidente (Tabula Cauloniensis, V sec. a.C.) e il problema dell'identità achea tra realtà e rappresentazione*

15.40 E. Κόλλια, *Τράπεζα Διακοπτού: παράκτιος οικισμός στη χώρα της Βούρας*

16.00 Coffee Break

16.20 Κ. Φίλης, *Τράπεζα Διακοπτού Αιγιαλείας: εμπορικές επαφές και δίκτυα επικοινωνίας*

16.40 M. C. Parra, *Il santuario di Punta Stilo a Kaulonia (Monasterace M.na, RC): monumenti e contesti votivi, tra V e III sec. a.C.*

17.00 G. Zuchtriegel, *Exploring the inland: social and economic change in Early Hellenistic Achaea and southern Italy*

17.20-18.00 *Discussione e Conclusioni/Συζήτηση και Συμπεράσματα*

Abstracts

Dal Tardo Elladico al Geometrico

Από την υστεροελλαδική έως την γεωμετρική περίοδο

Elisabetta Borgna, Andreas G. Vordos

Mycenaeans and Achaeans. Preliminary notes on the occupation of the Trapeza toward the end of the Bronze Age and the Early Iron Age

The investigation of the prehistoric occupation of the Trapeza (Aigion, Eastern Achaea) has focused on a complex human landscape dating from the Final Neolithic to the 1st mill.BC. The rediscovery of a Mycenaean cemetery on the SW slope of the Trapeza hill, which had been identified by chance in the first half of last century but never put on a map, was a main step of the research. The excavation of a couple of tombs has demonstrated that a substantial Late Mycenaean occupation had been fuelled by the emergent role of the corridor route of the Corinthian sea in the long-distance communication between Eastern Mediterranean and the Ionian-Adriatic regions in particular during the Post Palatial period.

The cemetery seems to have been used well into 11th c., or Submycenaean. The Late Bronze Age occupation seems therefore to have somehow shaped the memory and the perception of the past of the Early Iron Age settlers of the Trapeza. At the eastern edge of the plateau, immediately to the east of the temple, the geoarchaeological investigation has permitted to identify a continuous sequence of ceremonial activities starting early in the 1st millennium or the Protogeometric period. Ritual practices and social behaviours suggested by both patterns of deposition and contextual analysis, permit to compare modes and times of the EIA occupation of the Trapeza with the cultural dynamics which have been pointed out in the formation processes of several Greek sanctuaries.

Elisabetta Borgna, Ανδρέας Βόρδος

Μυκηναίοι και Αχαιοί. Προκαταρκτικές σημειώσεις για την κατοίκηση στην Τραπεζά στα τέλη της Εποχής του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου

Η έρευνα της προϊστορικής κατοίκησης στην Τραπεζά (Αίγιον, Ανατολική Αχαΐα) επικεντρώθηκε σε ένα σύνθετο ανθρωπογενές τοπίο που χρονολογείται από την Τελική Νεολιθική μέχρι την 1^η χιλιετία π.Χ.

Η εκ νέου ανακάλυψη ενός μυκηναϊκού νεκροταφείου στη ΝΔ πλαγιά του λόφου της Τραπεζάς, που είχε εντοπιστεί τυχαία το πρώτο μισό του προηγούμενου αιώνα αλλά δεν είχε ποτέ τοποθετηθεί σε χάρτη, αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα για την έρευνα. Η ανασκαφή κάποιων τάφων απέδειξε ότι η μια σημαντική ύστερη μυκηναϊκή κατοίκηση είχε τροφοδοτηθεί από τον αναδυόμενο ρόλο του διαδρόμου του Κορινθιακού κόλπου στη μεγάλης απόστασης επικοινωνία ανάμεσα στην Ανατολική Μεσόγειο και τις περιοχές του Ιονίου και της Αδριατικής κυρίως κατά την Μετα-ανακτορική περίοδο.

Το νεκροταφείο δείχνει να έχει χρησιμοποιηθεί τον 11^ο αιώνα (Υπομυκηναϊκή περίοδος). Η κατοίκηση της Ύστερης Εποχής του Χαλκού φαίνεται πάντως να έχει κάπως διαπλάσει την ανάμνηση και την κατανόηση του παρελθόντος από τους κατοίκους της Τραπεζάς κατά την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου. Στην ανατολική άκρη του πλατώματος, αμέσως ανατολικά του ναού, η γεω-αρχαιολογική έρευνα μας επέτρεψε να ταυτίσουμε μια συνεχή ακολουθία τελετουργικών δραστηριοτήτων ξεκινώντας κατά την

πρώιμη 1^η χιλιετία ή την Πρωτογεωμετρική περίοδο. Τελετουργικές πρακτικές και κοινωνικές συμπεριφορές που υποδεικνύονται και από τις αποθέσεις και από την ανάλυση του κλειστού συνόλου, μας επιτρέπουν να συγκρίνουμε τρόπους και χρόνους της κατοίκησης της ΠΕΣ στην Τραπεζά με τις πολιτισμικές δυναμικές που αναδείχθηκαν κατά τη διαδικασία δημιουργίας πολλών ελληνικών ιερών.

Βασίλης Αργυρόπουλος

Ευρήματα των Μυκηναϊκών και των Μέσων Γεωμετρικών χρόνων σε Μεσοελλαδικό κτιστό θαλαμοειδή τάφο στην περιοχή των Φαρών. Η ερμηνεία των στοιχείων

Στην περιοχή των Φαρών, στο χωριό Τόσκες, στους χαμηλούς γήλοφους που σχηματίζονται ανατολικά, μεταξύ του Κομποβουνίου και του ποταμού Παραπείρου, πρόσφατα, οι ανασκαφικές έρευνες έφεραν στην επιφάνεια στην κορυφή χαμηλού υψώματος κτιστό τάφο. Ο τάφος περιείχε ενταφιασμούς διαφορετικών χρονικών περιόδων, οι οποίες ήταν καθολικά διαταραγμένες. Συγκεκριμένα πρόκειται για τάφο της MEIII-YEII περιόδου όπου τα αρχιτεκτονικά στοιχεία δείχνουν πως ίσως να ήταν αψιδωτός ο οποίος χρησιμοποιήθηκε επιπλέον μια δεύτερη φορά στην YEIII περίοδο και μια τρίτη στην Μέση Γεωμετρική. Το πλήθος των κτερισμάτων πιστοποιεί την πολλαπλή χρήση του τάφου στις παραπάνω χρονικές περιόδους.

Επίσης μια επιπλέον ταφή σε ταφικό πίθο που βρέθηκε στην ανατολική στενή πλευρά του τάφου είχε ως αποτέλεσμα την καταστροφή του ανατολικού τοίχου.

Όλα τα παραπάνω δεδομένα σηματοδοτούν την σπουδαιότητα του ταφικού μνημείου αλλά και της θέσης, αφού χρησιμοποιήθηκε σε διαφορετικές χρονικές αλλά και πολιτισμικές περιόδους και προσθέτουν νέα στοιχεία στην έρευνα των παραπάνω περιόδων.

Vassilis Argyropoulos

Mycenaean and Middle Geometric finds in a Middle Helladic built chamber tomb from the Pharai region; Data interpretation

Excavations conducted at the low hills east of the village Toskes, between Kombouvouni and the river Parapeiros in the region of Pharai, have brought to light a built chamber tomb situated at a hilltop.

The tomb is dated between MHIII and LHII-LHIII periods. It was reused in the LHIII and again in the Middle Geometric period. Its architecture reveals the possible existence of an apse. The tomb contained badly disturbed inhumations and their abundant offerings dated in these periods bear witness of its multiple reuse. Moreover, a pithos -burial was discovered on the eastern side of the grave and seems to have caused the collapse of the eastern wall. The available data testify the significance of the monument and its location. More importantly, they add new evidence about these chronological phases and the respective cultures.

Ιωάννης Μόσχος – Γεωργία Ζ. Αλεξοπούλου

Η Μυκηναϊκή νεκρόπολη των Πατρών μεταξύ Ανατολής και Δύσης

Το Μυκηναϊκό νεκροταφείο θαλαμωτών τάφων στην Άνω Πόλη των Πατρών έχει περιστασιακά ερευνηθεί με την ευκαιρία σωστικών ανασκαφών. Η διατήρηση των τάφων δεν είναι καλή, καθώς βυθισμένοι και αποκομμένοι υπόκεινται των ρωμαϊκών στρωμάτων. Ωστόσο, τα διαταραγμένα ταφικά στρώματα φωτίζουν με πολύτιμες πληροφορίες τις διαχρονικές σχέσεις και επαφές μιας οικιστικής εγκατάστασης, που μοιραία πρέπει να ταυτιστεί με την προϊστορική Αρόη.

Οι σχέσεις με την Κρήτη και την Αργολίδα, κατά την ανακτορική περίοδο είναι ήδη γνωστές, στην παρούσα ανακοίνωση αναλύονται αυτές τις μετα-ανακτορικής περιόδου με βάση χάλκινα αντικείμενα,

όπλα και συμπληρώματα ενδυμασίας, που εντάσσουν την περιοχή των Πατρών στη Μεταλλουργική Κοινή και τη βάζουν στο χάρτη των σχέσεων με την Ιταλική Χερσόνησο και την Κεντρική Μεσόγειο. Τα στοιχεία αυτά απλά συμπληρώνουν την εικόνα που αποσαφηνίζεται τα τελευταία χρόνια, η οποία παρουσιάζει τη δυτική Αχαΐα ως την κατ' εξοχήν περιοχή του μυκηναϊκού κόσμου που είναι περισσότερο από κάθε άλλη φορά στραμμένη προς τη Δύση.

Ιωάννης Μόσχος

Πολιτικές και Κοινωνικές εξελίξεις κατά την μετάβαση στους Ιστορικούς χρόνους

Κατά την ακμή της μετα-ανακτορικής περιόδου στη Δυτική Αχαΐα (Μέση ΥΕ ΙΙΙΓ) οι πολιτικές και κοινωνικές δομές εμφανίζονται παγιωμένες και ήρεμες, πολυπρόσωπες και διαχυμένες, έχοντας ολοκληρώσει μία μακρά εξελικτική πορεία με διαρκή και έντονα κοινωνικά γεγονότα. Τούτα τα πρωτόγνωρα φαινόμενα της αναταραχής εδραιώθηκαν σε τοπικό επίπεδο με το μακρινό απόηχο της καταστροφής του πρώτου ανακτόρου και με την έλευση μερίδας των διωκόμενων, που ταυτίσαμε ως τους «πρόσφυγες των καταστροφών» και που η βιβλιογραφία σωστά μεν αναγνωρίζει ότι ήταν λίγοι, αλλά θεωρεί εσφαλμένα ότι αφομοιώθηκαν. Οι αναταραχές εξιλεώθηκαν με μία από τις τελευταίες χρονικά καταστροφές μιας παράμερης και μάλλον μισητής ανακτορικής παραγγελίας, του Τείχους των Δυμαίων, που ισοδυναμεί σε τοπικό επίπεδο με τη συμβολική μάλλον, αλλά πάντως και εδώ οριστική εκδίωξη και εκρίζωση του ίδιου του «μεγάλου βασιλέα», του ενός και μοναδικού άνακτα, που αντίστοιχα στην Αίγυπτο λάτρευαν ακόμα σαν θεό. Η παρούσα ανακοίνωση, στη βάση των ανασκαφικών δεδομένων, ακολουθεί το συναρπαστικό ταξίδι της παρακμής προς την εξουσία και πάλι του ενός, όταν γύρω από τη δυτική Αχαΐα άλλοι επιβίωναν μικρογραφώντας τις «παρωχημένες» πολιτικοκοινωνικές τους δομές. Οι συντηρητικοί αντιγραφείς επιβίωσαν, οι νεωτεριστές «χάθηκαν» σε αυτό που πολλοί ερίζουν εάν υπήρξε: στην Υπομυκηναϊκή περίοδο. Και όμως, σε αυτήν οφείλουμε ένα πρωτόγνωρο φαινόμενο, άκαιρο και καταδικασμένο, που όσοι προχώρησαν στην ιστορία έπρεπε να περιμένουν αιώνες και έναν δικό τους τοπικό θεό για να ιδρύσουν την πόλη.

Μιχάλης Γκαζής - Κωνσταντίνα Ακτύπη

Η χρήση του Μυκηναϊκού νεκροταφείου της Βούντενης Πατρών κατά την Πρωτογεωμετρική και τη Γεωμετρική περίοδο

Η μυκηναϊκή εγκατάσταση της Βούντενης, κοντά στην Πάτρα, αποτελεί την πληρέστερα ερευνημένη μυκηναϊκή θέση της Αχαΐας, καθώς μέχρι σήμερα έχει ερευνηθεί μεγάλο μέρος του οικισμού στον λόφο Μπόρτζι και 78 λαξευτοί θαλαμοειδείς τάφοι του νεκροταφείου στη θέση Αμυγδαλιά. Η χρήση του νεκροταφείου διήρκησε από την ΥΕΙΒ έως και την ΥΕΙΙΓ ύστερη/Υπομυκηναϊκή περίοδο, ενώ αντίστοιχη είναι η χρονολόγηση και του οικισμού.

Από την πολυετή ανασκαφική έρευνα έχουν έλθει στο φως ενδιαφέροντα στοιχεία για την υστερότερη χρήση του χώρου, που χρονολογούνται μέχρι και την Υστερορωμαϊκή περίοδο.

Στη μελέτη αυτή θα παρουσιαστούν μερικά από τα ευρήματα του νεκροταφείου που φωτίζουν την περίοδο των λεγόμενων “Σκοτεινών αιώνων”. Ταφές ή προσφορές στους δρόμους των τάφων και ευρήματα μέσα στους θαλάμους, πιστοποιούν ότι το νεκροταφείο ήταν γνωστό στους διαδόχους των Μυκηναίων κατοίκων της Βούντενης κατά την Πρωτογεωμετρική και τη Γεωμετρική περίοδο.

Francesco Quondam

Strutture sociali in Italia meridionale nel Primo Ferro: l'impatto della colonizzazione greca sul versante ionico della Calabria, da Sibari a Locri

La prima età del ferro (950-720 a.C. circa) rappresenta uno spartiacque nodale per il mondo protostorico della penisola italiana, oggetto in quest'orizzonte di processi di rapido e sostanziale incremento della complessità sociale. Se la portata del cambiamento appare più evidente e dirompente nelle comunità medio-tirreniche, e in particolare in Etruria meridionale, anche nel Mezzogiorno la documentazione funeraria evidenzia in particolare per l'VIII secolo a.C. l'esistenza di forme assai marcate di differenziazione socio-economica, maturate in seno a una lunga e persistente tradizione gentilizia e ormai prossime a stabilizzarsi in una vera e propria distinzione in classi sociali.

Sono comunità complesse di questo tipo le protagoniste di quell'intensa stagione di relazioni mediterranee che nei secoli iniziali del primo millennio a.C. precedette la colonizzazione greca d'Italia meridionale e Sicilia; è all'interno di questa medesima cornice sociale che si dipanò poco più tardi la complessa dialettica tra coloni greci e popolazioni epicorie, dominata da articolati processi di acculturazione in direzione delle seconde, con esiti assai diversi e variegati tra loro.

L'intervento si propone di offrire una lettura critica delle strutture sociali documentate attraverso l'archeologia funeraria nell'Italia meridionale del Primo Ferro, e dell'impatto che la colonizzazione greca ebbe su di esse e sulle forme di espressione identitaria delle comunità epicorie del Mezzogiorno, con particolare riguardo al versante ionico della Calabria.

Francesco Quondam

Κοινωνικές δομές στην Κάτω Ιταλία την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου: η επίδραση της ελληνικής αποίκησης στην ιονική πλευρά της Καλαυρίας, από τη Σύβαρη στους Λοκρούς

Η πρώιμη εποχή του σιδήρου (950-720 π.Χ.) αποτελεί έναν κόμβο διαχωρισμού για τους πρωτοϊστορικούς ανθρώπους της ιταλικής χερσονήσου, αντικείμενο διαδικασιών ταχείας και σημαντικής αύξησης της κοινωνικής πολυπλοκότητας. Αν το μέγεθος της αλλαγής είναι πιο εμφανές και εκρηκτικό στις μεσο-τυρρηνικές κοινότητες και ιδιαίτερα στη νότια Ετρουρία, και στο Νότο η ταφική τεκμηρίωση αναδεικνύει ιδιαίτερα για τον 8^ο αιώνα π.Χ. την ύπαρξη μορφών αρκετά διακριτών κοινωνικο-οικονομικής διαφοροποίησης, που είχαν ωριμάσει μέσα σε μια μακρά και επίμονη αριστοκρατική παράδοση και ήταν έτοιμες να καθιερωθούν σε μια πραγματικό διαχωρισμό σε κοινωνικές τάξεις.

Σύνθετες κοινότητες αυτού του τύπου είναι οι πρωταγωνίστριες αυτής της έντονης εποχής μεσογειακών σχέσεων που τους πρώτους αιώνες της πρώτης χιλιετίας π.Χ. και προϋπήρχαν του ελληνικού αποικισμού στην Κάτω Ιταλία και τη Σικελία. Μέσα σε αυτό το ίδιο κοινωνικό πλαίσιο είναι που πλέχτηκε λίγο αργότερα η σύνθετη διαλεκτική ανάμεσα σε Έλληνες αποίκους και επιχώριους πληθυσμούς, η οποία κυριαρχείται από διαρθρωμένες διαδικασίες πολιτισμικής αλληλεπίδρασης με κατεύθυνση τους δεύτερους, με αποτελέσματα πολύ διαφορετικά και ποικίλα.

Η συγκεκριμένη ανακοίνωση προτίθεται να προσφέρει μια κριτική ανάγνωση των κοινωνικών δομών που έχουν τεκμηριωθεί μέσα από την ταφική αρχαιολογία στην Κάτω Ιταλία της Πρώιμης Εποχής του Σιδήρου, και της επίδρασης που είχε ο ελληνικός αποικισμός επάνω τους και στις μορφές έκφρασης της ταυτότητας των επιχωρίων κοινοτήτων του Νότου, με ιδιαίτερη αναφορά στην ιονική πλευρά της Καλαυρίας.

W. Gauß

New research at Late Bronze Age and Early Iron Age Aigeira

Aigeira occupied a highly defensible position atop a steep hill close to the Corinthian gulf which was crowned by an acropolis. This was the centre of the Bronze Age settlement and a place of a sanctuary from Late Geometric times onwards. Aigeiras occupational history started in the mid 6th millennium B.C.E, in Middle Neolithic times, and extended presumably with a number of hiatuses throughout the Bronze and Early Iron Age. This presentation aims to present an overview of the site's development from Neolithic to Early Iron Age with a special focus on research and excavation work conducted between 2011 and 2016. Our recent excavations were carried out in the area of the so called saddle right underneath the acropolis, where the Late Bronze Age (Mycenaean) lower settlement is situated. In the course of the excavations new results regarding of the extent, chronology and fortification system of the Mycenaean settlement were achieved. Of special interest was the discovery of a massive newly erected Mycenaean LH IIIC fortification wall at the eastern slope of the acropolis ridge.

W. Gauß

Νέα έρευνα για την Ύστερη Εποχή του Χαλκού και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου στην Αιγείρα

Η Αιγείρα καταλάμβανε μια ιδιαίτερα οχυρή θέση στην κορυφή ενός απότομου λόφου κοντά στον Κορινθιακό κόλπο, ο οποίος στεφανωνόταν από μια ακρόπολη. Αυτό ήταν το κέντρο του οικισμού της Εποχής του Χαλκού και χώρος ενός ιερού από την Ύστερη Γεωμετρική Εποχή και μετά. Η Αιγείρα άρχισε να κατοικείται στα μέσα της 6^{ης} χιλιετίας π.Χ., στη Μέση Νεολιθική, και εκτείνεται όπως φαίνεται, με μια σειρά *hiatus*, καθ' όλη τη Χαλκή και την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου. Η συγκεκριμένη ανακοίνωση έχει ως στόχο να παρουσιάσει μια γενική θεώρηση της ανάπτυξης του χώρου από τη Νεολιθική μέχρι την Πρώιμη Εποχή του Σιδήρου εστιάζοντας ιδιαίτερα στην έρευνα και την ανασκαφή που πραγματοποιήθηκαν από το 2011 μέχρι το 2016. Η πρόσφατη ανασκαφή μας έγινε στην περιοχή του λεγόμενου δεξιού διάσελου κάτω από την ακρόπολη, όπου βρίσκεται ο κατώτερος οικισμός της Ύστερης Εποχής του Χαλκού (Μυκηναϊκή εποχή). Κατά τη διάρκεια των ανασκαφών είχαμε νέα αποτελέσματα σχετικά με την έκταση, τη χρονολόγηση και το οχυρωματικό σύστημα του μυκηναϊκού οικισμού. Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει η αποκάλυψη ενός ισχυρού μυκηναϊκού τείχους νέας ανέγερσης της ΥΕ IIIC στην ανατολική πλευρά της κορυφής της ακρόπολης.

Δημήτρης Σκιλάρντι

Ενδείξεις ιστορικής συνέχειας στην λατρεία του Ποσειδώνος στην Ελίκη

Η ανακάλυψη το 2004, ενός αψιδωτού γεωμετρικού ναού στα Νικολαΐικα Αχαΐας, στα ανατολικά του Αιγίου, οδήγησε στην επανεξέταση του θέματος της ιστορικής συνέχειας της λατρείας του Ποσειδώνος. Ο ναός, με βάση κεραμικά ευρήματα χρονολογείται στην τελευταία 30ετία του 8^{ου} αι π.Χ. Οι ανασκαφές αποκάλυψαν στο εσωτερικό του, κάτω από το επίπεδο του δαπέδου, έναν πλίνθινο βωμό που διέσωζε στρώματα στάχτης από θυσίες. Οι στάχτες περιείχαν απανθρακωμένα οστά ζώων (αιγοπροβάτων, χοίρων και βοοειδών), όπως και πήλινες μικρογραφίες ιππαρίων, αμαξών και τροχών. Σε παλαιότερη εργασίας μας για τις ρίζες της λατρείας του Ποσειδώνος με ειδική αναφορά στην Ελίκη, είχαμε υπογραμμίσει την κεφαλαιώδη σημασία των πινακίδων της γραμμικής Β, που προερχόμενες από το ανάκτορο της Πύλου (13^{ος} αι. π.Χ.) δίνουν σαφή εικόνα για τα λατρευτικά δρώμενα και την προεξάρχουσα θέση του Ποσειδώνος στο πάνθεον των μυκηναϊκών θεοτήτων.

Η συνεξέταση των πινακίδων με τα τότε πρόσφατα ανασκαφικά ευρήματα από την ανασκαφή στα Μέθανα, όπου η έρευνα αποκάλυψε ένα καλά διατηρημένο ιερό των Μυκηναϊκών χρόνων, οδήγησε

στην διαπίστωση ότι η λατρεία του Ποσειδώνος έχει παλαιότερες ρίζες, ότι καταλάμβανε κορυφαία θέση και ότι από άποψη υλικών καταλοίπων υποδηλώνεται από την ανεύρεση οστών ζώων από θυσίες χοιριδίων και αιγοπροβάτων και την αφιέρωση πηλίνων ειδωλίων ίππων, ταύρων, βοοειδών και ιππέων με ίππους ή άμαξες. Η ανασκαφή του γεωμετρικού ναού στα Νικολαΐικα, που διακαίολογημένα ταυτίστηκε ως ναός του Ποσειδώνος, απέδειξε την συνέχεια της λατρείας του Ποσειδώνος, που προφανώς διατηρήθηκε στις ιστορικούς χρόνους με τα ίδια λατρευτικά σύμβολα.

Demetrius -U. Schilardi

Aspects of Continuity in the Cult of Poseidon at Helike

An apsidal temple discovered in 2004 at Nikolaiika, in the region of ancient Helike, has been dated to the Geometric period. The temple is situated near Kallithea, where earlier excavations brought to light a Mycenaean cemetery (IIIB and IIIC). There is evidence that the sanctuary was in use since the 9th c. B.C. Excavations carried out in the temple, revealed under the floor, remains of a mud-brick altar, surrounded by an ash deposit containing mainly clay figurines of horses and small wheels.

Incinerated bone remains from the ash belong to animals, such as sheep/goat, swines and bovines. Clay offerings and animal bones suggest a cult to Poseidon, a cult which has its roots in Mycenaean times. It is well documented from clay Linear B tablets from Pylos and Knossos. The god has a prominent position in the palace of Pylos and is the first in hierarchy of deities mentioned in the tablets. Generally, together with the horse and the bull, Poseidon is the god of earthquakes.

The discovery of a Mycenaean sanctuary (LH IIIC) at Methana has shown that the god was venerated by sacrificing sheep and swines. Mycenaean attributed special significance to Poseidon and the horse (later, see epithet Hippios). According to tradition, the Pylian cult of Poseidon was brought to Ionia from Athens, in the Dark Ages (11th c. B.C.?), by the sons of Neleus (descendants of Poseidon).

Poseidon's cult in the Cyclades was very strong, as the islands were on the sea-route from Attica to Ionia. The excavations at Koukounaries of Paros showed cult continuity from Mycenaean to Protogeometric times. There is in fact a good possibility that the Mycenaean sanctuary near the palatial Mansion of the acropolis belonged to that deity. Koukounaries was destroyed by an earthquake about 1150 B.C (IIIC-Middle).

In spite of occasional debates arising about historical continuity, there is growing evidence that Greece did not experience a break between 1150-900 B.C. Linear B tablets, the excavation at Methana and the finds from the Helike area (Kallithea) show continuity and that the apsidal building of Nikoleika (clay figurines and sacrificed animals) was in fact a geometric temple dedicated to Poseidon. Although the cult has its roots in Mycenaean times, there is no evidence that its location should be identified with the site of the famous classical sanctuary of Poseidon Helikonios.

Dal periodo geometrico al periodo arcaico

Από την γεωμετρική έως την αρχαϊκή περίοδο

Αναστασία Γκαδόλου

Ομηρικά έπη και αρχαιολογική έρευνα στις αχαιϊκές μητροπόλεις και στις αποικίες τους

Στόχος της παρούσας ανακοίνωσης είναι η ανασύσταση της κοινωνικής, πολιτικής, ιδεολογικής και πολιτισμικής ταυτότητας των αχαιών αποίκων στη Νότιο Ιταλία στη διάρκεια του 8ου αι. π.Χ. μέσω του παραλληλισμού των ομηρικών επών με τα αποτελέσματα της αρχαιολογικής έρευνας.

Παρόλο που η χρονολόγηση των ομηρικών επών αποτελεί ένα ζήτημα που συνεχίζει να απασχολεί την έρευνα, πολλά είναι τα αρχαιολογικά δεδομένα που έχουν οδηγήσει τους μελετητές σε εκτενείς συνδυαστικές αναφορές με τα πρώτα κείμενα της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας.

Τα ανασκαφικά δεδομένα των τελευταίων δεκαετιών από την Αχαιΐα σε θέματα όπως η αρχιτεκτονική, τα ταφικά έθιμα, η κεραμική παραγωγή, η μεταλλοτεχνία, και η συστηματική μελέτη τους έχουν αλλάξει ουσιαστικά την εικόνα της περιοχής στη διάρκεια των πρώιμων ιστορικών χρόνων και έχουν οδηγήσει στην πληρέστερη κατανόηση της ταυτότητας των αποικιστών της Συβάρειας, του Κρότωνα και της Καυλωνίας.

Θεωρούμε λοιπόν ότι είναι δυνατό να γίνει προσπάθεια μιας διαφορετικής προσέγγισης των αποτελεσμάτων των ερευνών πεδίου μέσω των ομηρικών αναφορών, με απώτερο σκοπό την ερμηνεία τους υπό το πρίσμα αυτών.

Ανδρέας Βόρδος

Τα μνημεία και η λατρεία στο ιερό της Τραπεζάς από τον 8ο αι. π.Χ.

Πριν από 16 χρόνια, στο Συνέδριο της αρχαίας Ποσειδωνίας, συζητήθηκαν τα αποτελέσματα της επιφανειακής έρευνας και των ερευνητικών τομών στο πλάτωμα της Τραπεζάς. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε, τότε, στο γεγονός ότι τα αρχαία ερείπια συνηγορούν στην αναγνώριση μιας πόλης, ίσως των Ρυπών και ότι τα ευρήματα της έρευνας ανάγονται πολύ πριν από την ίδρυση του εκατόμπεδου δωρικού ναού του τέλους του 6ου αι. που μόλις τότε άρχισε να αναδύεται στον πυρήνα του πλατώματος.

Η συστηματική ανασκαφή που ακολούθησε, έφερε στο φως τα ερείπια του μεγάλου εκατόμπεδου ναού και, επιβεβαίωσε επιπλέον την ύπαρξη ενός λατρευτικού κέντρου, οι απαρχές του οποίου χρονολογούνται ήδη στην ΠΓ περίοδο, όπως δείχνουν οι αποθέσεις τελετουργικών πρακτικών στις στρωματογραφικές τομές ανατολικά του ναού.

Οι θρησκευτικές αυτές τελετές, αποκτούν μνημειακό χαρακτήρα μετά τα μέσα του 8ου αι., με την οικοδόμηση ενός πολύ μεγάλου κτιρίου, οι πλίνθινοι τοίχοι του οποίου βρέθηκαν επιμελώς καταχωμένοι κάτω από τα πτερά του υστεροαρχαϊκού ναού. Στο εσωτερικό αυτού του κτιρίου, ερευνήθηκαν επάλληλα στρώματα πυρών με κατάλοιπα κοινών γευμάτων, αλλά και με προσφορές αφιερωμάτων τα οποία προσιδιάζουν σαφώς σε γυναικεία θεότητα.

Η διαδοχή του πρώτου αυτού γεωμετρικού κτιρίου από δύο λίθινους ναούς κατά τον 6ο αι. καθώς και η ανεύρεση ενός μικρού λατρευτικού αγάλματος της Αθηνάς Προμάχου στον σηκό του τελευταίου υστεροαρχαϊκού ναού, φωτίζει την εξέλιξη της λατρείας, υπογραμμίζοντας παράλληλα τον χαρακτήρα της θεάς όπως τον γνωρίζουμε στους ιστορικούς χρόνους: ως θεάς των ακροπόλεων και προστάτιδας των πόλεων.

Η ανασκαφή τελευταία δύο κτιρίων, το ένα ναόσχημο με πρώτη οικοδομική φάση του τέλους των γεωμετρικών χρόνων και, η χωροθέτησή τους σε απόσταση 50 μ. νότια των ναών με την δημιουργία μεταξύ τους μιας «πλατείας» ελεύθερης από οικοδομήματα, προϋδεάζει στην εικόνα μιας Αγοράς σε μια εποχή όπου τοποθετούνται τα σπέρματα της πόλης-κράτους· αναδεικνύοντας παράλληλα μιαν ακμαία και πρώιμη αστικοποιημένη κοινωνία.

Nils Hellner

The temple site on the Trapezà Aigiu

The late Archaic temple on the Trapezà was excavated under the direction of Andreas Vordos from 2007 ongoing. Although heavily robbed probably in the beginning of the 20th c., enough of the temple was well-preserved. From its foundation dimensions and marks of the columns on the stylobate a so called «Kurztempel» could be reconstructed, a short temple without opisthodom with 6 by 12 columns.

This temple plan has parallels with three other Late Archaic temples: the younger temple of Aphaia at Aigina, the second temple of Athena-Pronaia at Delphi and the temple of Hera on the Tavole Palatine at Metapont, which suggests an architectural influence from the Saronic Gulf to Metapont.

At the long sides an intercolumnation of 2.69 m could be measured, at the corner there must have been a contraction to 2.56 m –both intercolumnations could be verified by existing architraves, which were found at the northern side of the building. At the short sides with the given dimensions and the eastern ramp only 6 columns could be reconstructed, which means that there were a wider intercolumnation of 2.92 m with a similar corner-contraction to 2.80 m. This feature of a wider intercolumnation at the short sides and a narrower one at the long-sides is regarded a typical archaic topic. At the temple on the Trapezà we have a rate of the long-side to the frontal intercolumnation of 1 : 1.08, e.g. at the Archaic temple of Apollon at Corinth we have a ratio of 1 : 1.07. In the cella we have three aisles divided by a row of five columns. The central aisle was paved, both the lateral aisles were plastered with a hard calcite. Also the pronaos and the peristasis were plastered with the same material, in the peristasis with a slight inclination of 1° outwards to drain the rainwater. In the middle of the cella towards the back the massive and well founded cult base was found.

On the northwestern corner off the temple the whole architectural members had been unearthed, splattered and turned 180° upside down. So on the lowest level we found the sima-tiles, on them the geison-blocks and above the blocks from the Doric freeze, the architraves and capitals with column drums on top. With several column drums, three capitals, the corner architrave, the corner triglyphon and the corner geison with its preserved tympanon angle of 14°, we could reconstruct the up-going architecture of the temple. The lateral terracotta sima with its antefixes and the ranking sima, which were found in context, show clearly a fabrication in the last quarter of the 6th c. BC. The architectural form of the capital and the geison, furthermore technical details as a double series of clamp holes at the geison and dowel holes at the capitals and column drums lead to the stunning result, that by the end of the 5th century at least the corner of the building must have been repaired down to the columns with modern features and afterwards the Archaic roof was reset on top again.

Under the splattered architectonical members are four geison blocks, which were reused older blocks. Surprisingly they were capitals with an Early Archaic profile and an diameter of about 1.50-1.60 m. Fragments of an older terracotta-roof found in the filling of the peristasis of later temple, could confirm the hypothesis: underneath the Late Archaic temple there was an earlier building, most probably a prostyle temple with this four columns *in antis*. In the later building phase the pronaos and the peristasis was added for the Late Archaic peripteros.

Nils Hellner

Ο αρχαιολογικός χώρος του ναού στην Τραπεζά Αιγίου

Ο ύστερος αρχαϊκός ναός στην Τραπεζά ανασκάπτεται υπό τη διεύθυνση του Ανδρέα Βόρδου, από το 2007 και μετά. Αν και έχει υποστεί λεηλασία κατά πάσα πιθανότητα στις αρχές του 20ού αι., ικανό τμήμα του ναού διατηρείται σε καλή κατάσταση. Από τις διαστάσεις των θεμελίων του και τα αποτυπώματα των κιόνων του στυλοβάτη μπορεί να ανασυντεθεί ένας λεγόμενος «Kurztempel», ένας βραχύς ναός χωρίς οπισθόδομο με 6 x 12 κίονες.

Αυτή η κάτοψη του ναού βρίσκει παράλληλα με άλλους τρεις ναούς της Ύστερης Αρχαϊκής περιόδου: το νεότερο ναό της Αφαίας στην Αίγινα, το δεύτερο ναό της Αθηνάς Προναίας στους Δελφούς και το ναό της Ήρας στην τοποθεσία Tavole Palatine του Μεταποντίου, πράγμα που υπονοεί μια αρχιτεκτονική επίδραση από το Σαρωνικό κόλπο στο Μεταπόντιο.

Στις μακρές πλευρές μπορεί να μετρηθεί ένα μετακίονιο 2.69 μ., στη γωνία πρέπει να υπήρχε μια μείωση στα 2.56 μ. –αμφότερα τα μετακίονια μπορούν να επαληθευτούν από τα υπάρχοντα επιστύλια, που βρέθηκαν στη βόρεια πλευρά του κτηρίου. Στις βραχείες πλευρές με τις δεδομένες διαστάσεις και την ανατολική ράμπα μόνον 6 κίονες μπορούν να ανασυντεθούν, με την προϋπόθεση ότι υπήρχε ένα πλατύτερο μετακίονιο των 2.92 μ. και μια παρόμοια γωνιακή μείωση στα 2.80 μ. Το σχήμα αυτό ευρύτερου μετακιόνιου στις βραχείες πλευρές και στενότερου στις μακρές είναι μια τυπική αρχαϊκή σταθερά. Στο ναό της Τραπεζάς έχουμε μια αναλογία της μακράς πλευράς με το μετακίονιο της πρόσοψης 1 : 1.08. Για παράδειγμα στον αρχαϊκό ναό του Απόλλωνα στην Κόρινθο έχουμε μια αναλογία 1 : 1.07 μ. Στο σηκό έχουμε τρία κλίτη που χωρίζονται από σειρά πέντε κιόνων. Το κεντρικό κλίτος είχε δαπέδωση, και τα δύο πλευρικά κλίτη ήταν επιχρισμένα με σκληρό ασβεστόιτη. Και ο πρόναος και η περίστας ήταν καλυμμένα με το ίδιο υλικό, στην περίπτωση με μια ελαφρά κλίση 1° για την απορροή των ομβρίων υδάτων. Στο μέσον του σηκού προς τα πίσω βρέθηκε η συμπαγής και καλά θεμελιωμένη βάση του λατρευτικού αγάλματος.

Στη βορειοανατολική γωνία του ναού όλα τα αρχιτεκτονικά μέλη είχαν ξεθαφτεί διασκορπισμένα και αναποδογυρισμένα 180°. Έτσι στο κατώτατο επίπεδο βρήκαμε τους πήλινους σωλήνες της σίμης, επάνω από αυτούς τις λιθοπλίνθους του γείσου και επάνω από αυτές τις λιθοπλίνθους της δωρικής ζωφόρου, τα επιστύλια και τα κιονόκρανα με σφονδύλους κιόνων στην κορυφή. Με αρκετούς σφονδύλους κιόνων, τρία κιονόκρανα, το γωνιακό επιστύλιο, το γωνιακό τρίγλυφο και το γωνιακό γείσον με το αέτωμα που διατηρείται σε γωνία 14°, θα μπορούσαμε να ανασυνθέσουμε την ανωδομή του ναού. Η πλευρική πήλινη σίμη με τα ακροκέραμα και την ανώτερη σίμη, που βρέθηκαν εκεί, δείχνουν καθαρά μια κατασκευή του τελευταίου τετάρτου του 6ου αι. π.Χ. Η αρχιτεκτονική μορφή του κιονοκράνου και του γείσου, άλλες τεχνικές λεπτομέρειες όπως η διπλή σειρά κλειστών οπών στα γείσα και επικοινωνούντων οπών στα κιονόκρανα και τους σφονδύλους των κιόνων οδηγούν στο εκπληκτικό αποτέλεσμα, ότι στα τέλη του 5ου αιώνα τουλάχιστον η γωνία του κτηρίου πρέπει να είχε επιδιορθωθεί όσον αφορά στους κίονες με σύγχρονες τεχνικές και στη συνέχεια να είχε τοποθετηθεί επάνω στην κορυφή η Αρχαϊκή στέγη.

Κάτω από τα διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη υπάρχουν τέσσερις λιθόπλινθοι γείσου, σε δεύτερη χρήση. Περιέργως, υπήρχαν κιονόκρανα με Πρώιμη Αρχαϊκή κατατομή και μια διάμετρο περίπου 1.50 – 1.60 μ. Θραύσματα μια παλαιότερης πήλινης στέγης, που βρέθηκαν στην επίχωση της περίπτωσης του υστερότερου ναού, θα μπορούσαν να επιβεβαιώσουν την υπόθεση: κάτω από τον Ύστερο Αρχαϊκό ναό υπήρχε ένα αρχαιότερο κτήριο, κατά πάσα πιθανότητα ένας πρόστυλος ναός με τέσσερις κίονες εν παραστάσι. Στη φάση του υστερότερου κτηρίου ο πρόναος και η περίστας προστέθηκαν για τον Ύστερο Αρχαϊκό περίπτερο ναό.

Ανδρέας Βόρδος

Η θρησκευτική και πολιτική σημασία των αετωμάτων του ναού της Τραπεζάς

Η ανασκαφή στον πυρήνα του αρχαιολογικού χώρου της Τραπεζάς Αιγίου, απέδωσε μεταξύ άλλων, τα λείψανα ενός εκατόμπεδου ναού του τέλους του 6^{ου} αι. – ο οποίος ανήκει πιθανότατα στην Αθηνά – και μαζί, ένα σύνολο 248 θραυσμάτων γλυπτών σε μαλακό λίθο που κοσμούσαν τα αετώματά του. Παρά τον σχετικά μικρό αριθμό και την αποσπασματικότητά τους, έγινε προσπάθεια ανασύνθεσης των αετωματικών σκηνών και, με βάση τα σωζόμενα θραύσματα, προτείνονται να αναγνωριστούν σκηνές μάχης, όπως δηλώνεται σαφώς από τα μοτίβα των μορφών και τα όπλα που κρατούν.

Στο δυτικό αέτωμα από όπου προέρχονται τα περισσότερα γλυπτά, η αναγνώριση της σκηνής ως Γιγαντομαχίας, προκύπτει, εύκολα σχεδόν, από τους εικονογραφικούς τύπους που απαντώνται σε σύγχρονα αετώματα και μετόπες τόσο στην Ελλάδα όσο και στην κάτω Ιταλία. Για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος δεν υπάρχουν κάποιες επιπλέον καταβολές από την μυθολογική παράδοση της Αχαΐας οι οποίες, ενδεχομένως, να προσέδιδαν και έναν πρόσθετο λόγο ή εικονολογική διάσταση, πέραν από την πρωτίστως θρησκευτικής σημασίας προβολή της επιβολής της τάξεως με την σπάνια ομοψυχία των θεών.

Αντίθετα, στο ανατολικό, κύριο αέτωμα του ναού, με την αποκατάσταση του επιφαινόμενου Δία στο αξονικό τέθριππο, η αναγνώριση του θέματος της μάχης δεν μπορεί παρά να έχει ως υπόβαθρο την ντόπια παράδοση και κυρίως το Έπος του οποίου η διάδοση ακριβώς αυτήν την ιστορική περίοδο δημιουργίας του αετώματος, αποκτά πρωτεύουσα αξία και για τους Αχαιούς. Εάν η πρόταση που θα υποστηριχθεί είναι η σωστή, τότε πρόκειται για την πρωιμότερη προβολή της πολιτικής και συλλογικής συνείδησης των Αχαιών.

Gregorio Aversa

Nuove considerazioni per una definizione dell'architettura arcaica degli Achei d'Occidente

Alla luce delle più recenti scoperte effettuate in Magna Grecia, è oggi possibile tentare un aggiornamento delle tematiche riguardanti l'architettura degli Achei d'Occidente, in linea con l'impostazione fornita da Dieter Mertens. Da un lato, i ritrovamenti dei contesti della Sibari arcaica effettuati sotto la *plateia* di Thurii/Copia tra Porta Nord e Parco del Cavallo, dall'altro, nuove e vecchie scoperte avvenute nell'abitato di Crotone e nel limitrofo santuario di Hera Lacinia consentono di avere un quadro più organico da mettere a confronto con le problematiche terrecotte architettoniche provenienti dai santuari di Olimpia e Delfi che Christian Le Roy aveva intuitivamente (ma giustamente) attribuito a produzioni di fabbriche occidentali, pur non usufruendo all'epoca di un riscontro diretto e puntuale. Per quanto sporadiche, le attestazioni oggi disponibili forniscono elementi per tentare di definire in modo più esauriente quella fase alto-arcaica dell'architettura achea che, rivelando un'attività dinamica e strettamente interconnessa tra gli ambienti sibarita e crotoniate, dimostra un carattere ben più maturo di quanto potesse apparire un tempo.

Gregorio Aversa

Νέες παρατηρήσεις για έναν καθορισμό της αρχαϊκής αρχιτεκτονικής των Αχαιών της Δύσης

Στο φως των πιο πρόσφατων ανακαλύψεων που έγιναν στη Μεγάλη Ελλάδα, μπορούμε σήμερα να προσπαθήσουμε να κάνουμε μια ενημέρωση των θεματικών που αφορούν στην αρχιτεκτονική των Αχαιών στη Δύση, σύμφωνα με το σχήμα του Dieter Mertens. Από τη μια πλευρά, τα ευρήματα στα κλειστά σύνολα της αρχαϊκής Σύβαρης κάτω από την πλατεία οδό των Θουρίων /Coriae ανάμεσα στην Porta Nord και το Parco del Cavallo, από την άλλη παλιές και νέες ανακαλύψεις στον οικισμό του Κρότωνα και στο γειτονικό ιερό της Ήρας Λακινίας μας επιτρέπουν να έχουμε ένα περισσότερο

οργανικό πλαίσιο για να το συγκρίνουμε με τις προβληματικές αρχιτεκτονικές πήλινες διακοσμήσεις από τα ιερά της Ολυμπίας και των Δελφών που ο Christian Le Roy είχε αποδώσει ενστικτωδώς (αλλά σωστά) σε παραγωγές δυτικών εργαστηρίων, χωρίς να έχει τότε άμεσα και ακριβή παράλληλα. Αν και σποραδικές, οι μαρτυρίες που διαθέτουμε σήμερα μας προσφέρουν στοιχεία για να προσπαθήσουμε να καθορίσουμε πιο εξαντλητικά εκείνη την πρώιμη αρχαϊκή φάση της αχαϊκής αρχιτεκτονικής που, παρουσιάζοντας μια δραστηριότητα δυναμική και σε στενή αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα περιβάλλοντα της Σύβαρης και του Κρότωνα, αποδεικνύει ένα χαρακτήρα πολύ ωριμότερο από όσο μας φαινόταν κάποτε.

Χριστίνα Κατσαρού

Η Ανασκαφή μιάς αχαϊκής κώμης: η περίπτωση της Φελλόης

Το χωριό Σελιάνα του Δήμου Αιγιαλείας Νομού Αχαΐας, βρίσκεται στα ορεινά σύνορα τριων νομών: Κορινθίας, Αχαΐας, Αρκαδίας, στην ΝΑ πλαγιά της κοιλάδας του ποταμού Κριού και σε απόσταση 12 χλμ νοτιοανατολικά της αρχαίας Αιγείρας, σε θέση όπου πολλοί μελετητές τοποθετούν την αρχαία Φελλόη.

Σε ένα ακίνητο οικόπεδο εμβαδού: 1429,60τμ που βρίσκεται εντός του κηρυγμένου αρχαιολογικού χώρου, διενεργήθηκε η πρώτη-κα'ουσάν- σωστική ανασκαφή, που μας φανέρωσε, βάσει των πλούσιων ευρημάτων και των αρχιτεκτονικών καταλοίπων (που ανάγονται από τους γεωμετρικούς έως και τους ελληνιστικούς χρόνους), μία ακμάζουσα κοινωνία, οικονομικά ισχυρή, που είχε επαφές με τον υπόλοιπο κόσμο. Κυριαρχούν τα ευρήματα των γεωμετρικών χρόνων –η πλειονότητα των οποίων είναι αγγεία τύπου Θάψου- που προέρχονται αποκλειστικά από ταφές. Αυτό όμως που είναι αξιοσημείωτο και πρέπει ιδιαίτερα να τονιστεί όσον αφορά συνολικά τα αγγεία τύπου Θάψου που βρέθηκαν εδώ, είναι ο μεγάλος αριθμός τους (συγκριτικά με τις υπόλοιπες περιοχές). Και δεν είναι μόνον ο αριθμός τους, αλλά τα νέα σχήματα που βρέθηκαν εδώ που εμπλουτίζουν και διευρύνουν την κατηγορία αυτής της κεραμικής.

Θα επιχειρήσουμε επομένως να παρουσιάσουμε συνολικά τα δεδομένα που προέκυψαν από την Φελλόη, καθώς είναι σίγουρο ότι όχι μόνον συνέβαλλαν, συμπλήρωσαν και εμπλούτισαν τις γνώσεις μας για την Αχαΐα, αλλά δημιούργησαν και μια νέα βάση δεδομένων, ένα νέο (ακόμη) σημείο αναφοράς στην ιστορική και αρχαιολογική έρευνα.

Christina Katsarou

The excavation of an Achaean 'κώμη': The case of Phelloe

The Seliana village of Aigialeia in Achaia, located in the mountainous border of three counties: Corinth, Achaia, Arcadia, in the SE slope of the valley of the Aries River and 12 km southeast of ancient Aigeira in a position where many researchers believe ancient Felloi.

In a building plot: 1429,60tm located within preached archaeological site, conducted the first excavation, which revealed us the basis of the rich finds and the architectural remains (dating from the Geometric to the Hellenistic times), a thriving society, economically strong, who had contacts with the outside world. Dominating the findings of the Geometric period -the majority of which are Thapsos - type vessels that come exclusively from burials. But what is remarkable and should particularly be noted as regards total of Thapsos type pottery found here, is their large number (compared to other regions). And it is not only the number, but the new shapes found here that enrich and broaden the class of this pottery.

We will attempt therefore to present a total of the data acquired from the Phelloe, being sure not only contributed, completed and enriched our knowledge of the Achaia, but created a new database, a new (yet) a reference to the historical and archaeological research.

Αρτεμης Μανιάκη

Νεότερες έρευνες στο νεκροταφείο του Δρεπάνου στην Ανατολική Αχαΐα. Τα πρώτα αποτελέσματα

Η εισήγηση έχει ως θέμα την προκαταρκτική παρουσίαση της πρόσφατης σωστικής ανασκαφής στο νεκροταφείο του Δρεπάνου Αχαΐας (οικ. Ηλιοπούλου), που αποκάλυψε ένα σημαντικό τμήμα του γεωμετρικού νεκροταφείου, το οποίο έρχεται στο φως σταδιακά, μέσω των σωστικών ανασκαφών της Εφορείας Αρχαιοτήτων Αχαΐας, στην περιοχή. Κατά την ανασκαφική έρευνα εντοπίστηκαν ενταφιασμοί σε ταφικούς πύθους και πολλά κτερίσματα, πήλινα αγγεία, όπλα και κοσμήματα, που χρονολογούνται από τους πρώιμους έως και τους ύστερους γεωμετρικούς χρόνους. Η ανακοίνωση θα εστιάσει στην παρουσίαση των πρώτων παρατηρήσεων σχετικά με τα ανασκαφικά δεδομένα, τα ταφικά έθιμα, την τυπολογία των ευρημάτων, καθώς και τα πρώτα στοιχεία από την μελέτη των σκελετικών καταλοίπων του νεκροταφείου.

Ερωφίλη Κόλλια

Νεότερες έρευνες σε ιερά της Αιγιάλειας

Η αρχαιολογική έρευνα στην περιοχή της Ανατολικής Αιγιάλειας τα τελευταία χρόνια έφερε στο φως πολλές νέες θέσεις, ανάμεσα στις οποίες και τρία ιερά που χρονολογούνται από τη Γεωμετρική έως την Κλασική εποχή. Το 2004 ανασκάφηκε από την ΣΤ' ΕΠΚΑ στην περιοχή της αρχαίας Ελίκης, στα Νικολέικα, αφιδωτός ναός της γεωμετρικής εποχής, που πιθανώς ταυτίζεται με το περίφημο ιερό του Ελικώνιου Ποσειδώνα, το οποίο αναφέρεται και από τους αρχαίους συγγραφείς. Βορείως του εντοπίστηκε πυκνό στρώμα από πολυάριθμους κεράμους, αλλά και θραυσμένα πήλινα αρχιτεκτονικά μέλη: σίμες με γραπτό διάκοσμο, ανθεμωτούς ηγεμόνες κεράμους και τμήματα πήλινων πλακών με αποσπασματικά σωζόμενες ανάγλυφες μορφές. Τα παραπάνω ευρήματα πιθανώς προέρχονται από την ανωδομή δωρικού ναού της αρχαϊκής εποχής (560-550 π.Χ.), ενώ τα περισσότερα από τα πήλινα ανάγλυφα μπορούν να αποδοθούν στον αετωματικό του διάκοσμο.

Η συστηματική ανασκαφή στη θέση Προφήτης Ηλίας, στον αρχαιολογικό χώρο της αρχαίας Κερύνειας που βρίσκεται στην ορεινή ενδοχώρα της Αιγιάλειας έφερε στο φως τα ερείπια σημαντικού ιερού των αρχαϊκών-κλασικών χρόνων. Αποκαλύφθηκαν τα κατάλοιπα της περίστασης μεγάλου δωρικού ναού της ύστερης αρχαϊκής εποχής (τέλη 6^{ου} αι. π.Χ.) και η κρηπίδα του βωμού του που σωζόταν τελείως επιφανειακά, ενώ δυτικά του έχει ανασκαφεί μικρότερος ναός, δίστυλος εν παραστάσι που ανεγέρθηκε στον 4^ο αι. π.Χ., μετά την καταστροφή του αρχαϊκού ναού.

Τέλος, σε δοκιμαστικές τομές στο πλαίσιο του έργου του Αυτοκινητόδρομου Κορίνθου - Πατρών εντοπίστηκε το ιερό στα Μάρμαρα, στη δυτική όχθη του ποταμού Κριού. Πρόκειται για εκτεταμένο ιερό, στο οποίο λατρευόταν η Δήμητρα, και χρονολογείται από την αρχαϊκή (7^{ος} αι. π.Χ.) έως την πρώιμη ελληνιστική εποχή (αρχές 3^{ου} αι. π.Χ.).

Erofili Kollia

Recent researches at sanctuaries of Aigialeia

Extensive archaeological investigations in Eastern Aigialeia over the last years have brought to light many new sites, mainly settlements, as well as three sanctuaries, which date from the Geometric to the Classical period.

Specifically, in 2004 an apsidal temple of the Geometric period has been excavated at Nikoleika, in the territory of ancient Helike, which perhaps should be identified as the well-known sanctuary of Helikonios Poseidon, mentioned by the ancient authors. To the north of the temple, the excavation revealed an extensive layer, including tiles, eaves tiles with antefixes, painted sima fragments and fragmentary

terracotta reliefs. This material most likely belonged to a Doric temple constructed in the Archaic period, ca. 560-550 B.C., whereas the majority of the reliefs could be assigned to the pediment of this temple. Moreover, the systematic excavation of the archaeological site on the peak Profitis Elias at Mamousia (ancient Keryneia) has brought to light an ancient sanctuary. The peristasis of a great peripteral temple of the late 6th century has been excavated and the foundations of a large altar were also discovered, 14 meters to the east of the Archaic temple. Furthermore, a smaller temple, distyle in antis, is located to its west. It dates to the 4th century B.C., namely after the destruction of the Archaic temple. The building remains of the sanctuary at Marmara were detected during the opening of trial trenches on the course of the New Olympia Motorway in Aigeira. More specifically, the site lies on the western bank of the river Krios. The shrine was dedicated to the cult of Demeter and its use dates from the Archaic (7th century B.C.) to the Late Classical/Early Hellenistic period (late 4th-early 3rd century B.C.).

Emanuele Greco

Για την αρχαιολογία της Σύβαρης

Όποιος έχει ασχοληθεί με την ιστορία της Μεγάλης Ελλάδας γνωρίζει, σύμφωνα με ό,τι μαθαίνουμε στο σχολείο, ότι οι Συβαρίτες ήταν *άποικοι* (λέξη που μεταφράζεται λανθασμένα *coloni*) που έφτασαν εδώ από την Αχαΐα. Ο Στράβων μας παρέδωσε το όνομα του ιδρυτή που δεν ήταν *Ις* όπως πιστεύαμε για πολύ καιρό, αλλά *Οις* (όπως απέδειξε ο F. Lassere στο σχόλιο της έκδοσης Budé του VI βιβλίου της *Γεωγραφίας* του Στράβωνα).

Η μητρόπολη λοιπόν ήταν η Ελίκη, η άτυχη πόλη που την κατάρπιε ένας σεισμός το 373 π.Χ. και που σήμερα τη γνωρίζουμε χάρη στις ανασκαφές της Ε. Κόλλια. Για να συμπληρώσουμε το θέμα θυμίζουμε ότι ο Μύσκελλος, ιδρυτής του Κρότωνα, ήταν από τις Ρύπες (ίσως η σημερινή Τράπεζα που αποκαλύφθηκε και αναδείχθηκε από τον Α. Βόρδο), ότι ο Τύφων των Αιγών, πόλης ανατολικά της Ελίκης, ίδρυσε την Καυλωνία, ενώ οι Συβαρίτες θα ήταν, μαζί με άλλους Αχαιούς που είχαν έλθει από την Ελλάδα., οι υπεύθυνοι της ίδρυσης του Μεταποντίου (έναν αιώνα μετά τη Σύβαρη) και της Ποσειδωνίας (τριάντα περίπου χρόνια μετά το Μεταπόντιον).

Αυτό το «αχαϊκό» πλαίσιο είναι αντικείμενο, εδώ και λίγα χρόνια, μιας ριζικής κριτικής επαναθεώρησης μαζί με την έννοια του αποικισμού που έχει τεθεί σε συζήτηση, λόγω του ότι βασίζεται στη γραπτή τεκμηρίωση μιας εποχής μεταγενέστερης των γεγονότων που διηγείται.

Η αρχαιολογική τεκμηρίωση, με τη σειρά της, δείχνει μάλλον ότι στις ακτές της Ιταλίας και της Σικελίας ταξιδιώτες, έμποροι και τυχοδιώκτες που ήλθαν από το Αιγαίο είχαν δώσει ζωή σε πολυπληθείς οικισμούς ελληνο-αυτόχθονες, κανένας από τους οποίους δεν φαίνεται να έχει δημιουργηθεί ως αποτέλεσμα οργανωμένης επιχείρησης, που να μπορεί να καθοριστεί ως αποικιακή, ακόμη και με την ελληνική έννοια της λέξης, δηλαδή με οικιστή, εταίρους, χρησμό ίδρυσης και όλα εκείνα που φαίνεται να αποτελούν μεταγενέστερη 'επινόηση'. Μόνον μετά από μια μακρά περίοδο, οι νέες κοινότητες, βαθύτατα εξελληνισμένες τότε πια, θα έδωσαν ταυτότητα παράγοντας «φανταστικές» ιστορίες για την καταγωγή τους, όπως μοιάζει να είναι αυτές που έφτασαν σε εμάς.

Η αντίδραση δεν άργησε να έλθει αν λάβουμε υπ' όψιν τις εργασίες των Mele, Moggi, Malkin, Lombardo και εμένα του ίδιου, που έδειξαν τους κινδύνους αυτών των ιστορικών αναagnώσεων της άρνησης μιας παράδοσης που τίθεται πάντα σε συζήτηση αλλά δεν απορρίπτεται ολοκληρωτικά.

Αλλά τι μας λένε οι ανασκαφές της Σύβαρης; Πρώτον: η συνοικία του Stombi (7^{ος} = 6^{ος} αι. π.Χ.) σίγουρα μέρος του άστεως, δεν πρέπει να βρισκόταν πολύ μακριά από , την όχθη του Συβάρεως, του επώνυμου ποταμού της πόλης, που η σημερινή του πορεία είναι εντελώς διαφορετική. Η ανασκαφή του Stombi έφερε στο φως την όψη μιας συνοικίας της Σύβαρης ανέγγιχτης από τη μεταγενέστερη χωροταξία των Θουρίων και των *Coriae*. Από την άλλη, στο Parco del Cavallo, οι ανασκαφές στο θέατρο, που άρχισαν από τον U. Zanotti Bianco, αποδεικνύουν κατά τρόπο αναμφισβήτητο ότι κάτω από το θέατρο των *Coriae* βρισκόταν ένα ή ίσως το πιο σημαντικό ιερό εντός των τειχών της Σύβαρης

(το αρχαιότερο υλικό ανάγεται στα τέλη του 8^{ου} αι. π.Χ.). Τώρα, η απόσταση ανάμεσα στο Stombi και το Parco del Cavallo είναι 1800 μέτρα, ενώ από το Parco del Cavallo στην αριστερή όχθη του Κράθιδος είναι μόνον 400 μέτρα περίπου. Λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι οι δειγματοληψίες του Pennsylvania University της δεκαετίας του 1960, πριν να αρχίσουν οι συστηματικές ανασκαφές το 1969, απέδειξαν ότι η δεξιά όχθη του ποταμού δεν είχε αστικοποιηθεί ούτε την εποχή της Σύβαρης ούτε εκείνη των Θουρίων ή των *Copiae*, κατέληξα στο συμπέρασμα (E. Greco, *Sibari-Thurii. Copiae: qualche ipotesi di lavoro*, στο *Archeologia del Mediterraneo*, "Studi in onore di Ernesto De Miro", Ρώμη 2003, 369-374) ότι όλες οι αστικές εμπειρίες κατά τη μακράιωνη ιστορία της περιοχής έχουν ως κοινό στοιχείο ότι περιορίζονται νότια από τη μεγάλη στροφή του Κράθιδος. Άρα, από τη μια άκρη στην άλλη, από το Stombi στο Parco del Cavallo έχουμε μια τεράστια αρχαϊκή πόλη που υπολογίζεται στον άξονα Βορρά Νότου να έχει μήκος περίπου 2 χιλιόμετρα.

Αλλά, προσοχή, είναι ευνόητο ότι δεν ήταν όλος ο χώρος αστικοποιημένος. Στη Βόρεια Πύλη των τειχών των *Copiae* βρέθηκαν τα κατάλοιπα κάποιων κατοικιών της Σύβαρης και μάλιστα ίχνη μιας αρχαϊκής *πλατείας οδού*. Αλλά στο Lattughelle, 400 μέτρα βόρεια της πύλης των *Copiae* λίγο πάνω από 1 χιλίομ. νότια του Stombi δεν βρήκαμε στοιχεία κάποιας αρχαϊκής αστικής κατάληψης.

Είναι νωρίς για οποιοδήποτε συμπέρασμα. Σίγουρα δεν είναι περίεργο να υπάρχουν κενά στο εσωτερικό ενός αστικού χώρου, αλλά η απόσταση ανάμεσα στο Stombi και στο Parco del Cavallo μας ενθαρρύνει να πιστέψουμε ότι οι αριθμοί του Στράβωνα, σύμφωνα με τον οποίο στην ακμή της δύναμής της η Σύβαρη κάλυπτε έναν κύκλο 50 σταδίων (9 χιλιόμετρα περίπου) δεν είναι και πολύ υπερβολικοί.

Βόρεια η πόλη απλωνόταν κατά μήκος στις όχθες του ποταμού από τον οποίο είχε πάρει το όνομά της, αντίθετα νότια έκλεινε με το ιερό της πολιάδος θεότητας (*Ηραίον* εντός των τειχών;) και ίσως με την αγορά αν μπορούμε να συγκρίνουμε την κατάσταση της Σύβαρης με εκείνη του Μεταποντίου και της Ποσειδωνίας.

Δύο λόγια για το τέλος της Σύβαρης το 510 π.Χ. Η χρονολογία δεν είναι πολύ βέβαιη. Οποιαδήποτε και αν σκάψαμε και μπορέσαμε να ερευνήσουμε επίπεδα της ύστερης αρχαϊκής εποχής στη Σύβαρη, πιστοποιήθηκε η ύπαρξη στρωμάτων καταστροφής με ιωνικές κύλικες B2 και Bloesch C. και όχι μόνον, αλλά να στρώμα με κιτρινωπή προσχλωσιγενή ιλύ, που μπορεί να ερμηνευτεί ως πλημμύρα οφειλόμενη στα ποτάμια που δεν οργανωνόταν πια η ροή τους, μέσου πάχους 0,40 μ. σφραγίζει καθαρά τα αρχαϊκά ερείπια.

Maria Rosaria Luberto, Greta Balzanelli

Researches on Croton during the archaic period

The present research, based on the critical reinterpretation of all the published data, had as main object the analysis of the birth and development of the urban center of Croton between the foundation of the city (around the end of the VIII century BCE) and the end of the VI-beginnings of the V century BCE. Referring to the historical data, five different periods have been identified to which relate the archaeological evidences considered. On this bases, it was possible to determine that the urban space has been systematically occupied by the apoikoi starting from the epoch of the foundation, but the polis reached her concrete appearance, kept till the Hellenistic period, only gradually during the time.

While in the first and second half of the VII century BCE were indeed built the first houses and sketched some main pathways, the urban plan has acquired a most systematic structure only between the end of the same century and the beginning of the next thanks to the transposition on the ground of the definitive boundaries of the main roads.

Maria Rosaria Luberto, Greta Balzanelli

Έρευνες στον Κρότωνα της αρχαϊκής περιόδου

Η παρούσα έρευνα, βασισμένη στην κριτική επανερμηνεία όλων των δημοσιευμένων στοιχείων, έχει ως βασικό αντικείμενο την ανάλυση της γέννησης και της ανάπτυξης του αστικού κέντρου του Κρότωνα ανάμεσα στην ίδρυση της πόλης (γύρω στα τέλη του 8^{ου} αιώνα π.Χ.) και τα τέλη του 6^{ου} – αρχές 5^{ου} αιώνα π.Χ. Αναφορικά με τα ιστορικά στοιχεία έχουν ταυτιστεί πέντε διαφορετικές περιόδους με τις οποίες συσχετίζονται οι αρχαιολογικές μαρτυρίες που εξετάζονται. Σε αυτή τη βάση, στάθηκε δυνατόν να καθοριστεί ότι ο αστικός χώρος είχε καταληφθεί συστηματικά από τους αποίκους αρχίζοντας από την ίδρυση, αλλά η πόλις έφτασε στη συγκεκριμένη εμφάνισή της, που διατηρήθηκε μέχρι την Ελληνιστική περίοδο, μόνον σταδιακά μέσα στο χρόνο. Ενώ στο πρώτο και το δεύτερο μισό του 7^{ου} αιώνα π.Χ. είχαν όντως κτιστεί οι πρώτες κατοικίες και είχαν διαγραφεί κάποια κύρια μονοπάτια, το πολεοδομικό σχέδιο απέκτησε μια πιο συστηματική δομή μόνον ανάμεσα στα τέλη του ίδιου αιώνα και την αρχή του επόμενου με την τελική χάραξη των κυρίων δρόμων.

Μιχάλης Πετρόπουλος

Χάλκινα γεωμετρικά ευρήματα από το Ιερό της Αρτέμιδος Αοντίας στο Άνω Μαζαράκι (Ρακίτα) της Αχαΐας

Κατά την ανασκαφή του σπουδαίου Ιερού της Αρτέμιδος Αοντίας στο Άνω Μαζαράκι ήλθε στο φως ένας μεγάλος αριθμός χάλκινων γεωμετρικών αναθημάτων προς τη Θεά, από το οποία τα περισσότερα είναι γυναικεία κοσμήματα ή αντικείμενα που έχουν σχέση με τη γυναικεία αμφίεση. Αντιπροσωπεύονται πολλοί τύποι κοσμημάτων, όπως περόνες, δακτυλίδια, ψέλλια, σφηκωτήρες, πόρπες, χάντρες, κλπ. Από τα άλλα αναθήματα χαρακτηριστικά είναι τα όπλα και τα μικρά ομοιώματα διαφόρων αντικειμένων, όπως καθρεπτών και τριπόδων. Στην ανακοίνωση θα παρουσιαστούν τα σημαντικότερα από αυτά.

Michalis Petropoulos

Bronze Geometric votive offerings from the Sanctuary of Artemis Aontia at Ano Mazaraki (Rakita) in Achaia

A big number of bronze votive offerings to the Goddess Artemis Aontia came to light during the excavations of its significant Sanctuary at Ano Mazaraki. The most of them are women's jewellery or accessories of their dresses. There are many types of jewellery, as pins, rings, bracelets, hair spirals, beads, fibulae, etc. The weapons and the small bronze models of various objects, as mirrors and tripods, are among the characteristic offerings.

The most significant of these bronze votive offerings will be presented in the Congress.

Teresa Elena Cinquantaquattro, Andrea D'Andrea, Carlo Rescigno

Tra Acaia e Occidente.

Le forme e lo spazio del sacro nel santuario di S. Biagio alla Venella (Metaponto)

La centralità del santuario di San Biagio alla Venella nel processo di formazione della colonia achea e di strutturazione della sua *chora* è ben nota fin dagli anni '60 del secolo scorso, quando si deve alle indagini estensive svolte da D. Adamesteanu la scoperta, su un'area vasta alcuni ettari, di una serie di strutture monumentali, di fosse votive e scarichi di materiali pertinenti a un luogo di culto connesso a sorgenti, ancora oggi attive. Nonostante la grande risonanza della scoperta nella letteratura scientifica,

il santuario, con l'eccezione di alcuni lavori di approfondimento su singole classi di materiali, è rimasto fino ad oggi sostanzialmente inedito.

La relazione che si presenta è la sintesi dell'attività di ricerca e studio avviata nel corso del 2015-2016 con la finalità di chiarire, sulla base della documentazione pregressa e di nuove indagini stratigrafiche, lo sviluppo topografico/diacronico del santuario, di ridefinirne le fasi edilizie attraverso lo studio analitico dei tetti fittili, degli elementi architettonici e delle classi più significative di reperti, e, infine, di riconsiderare la natura del culto e le forme della ritualità.

Teresa Elena Cinquantaquattro, Andrea D'Andrea, Carlo Rescigno

Ανάμεσα στην Αχαΐα και τη Δύση.

Οι μορφές και ο χώρος του 'ιερού' στο ιερό του S. Biagio alla Venella (Μεταπόντιο)

Η κεντρική θέση του ιερού του S. *Biagio alla Venella* κατά τη διαδικασία δημιουργίας της αχαϊκής αποικίας και της δομής της *χώρας* της είναι γνωστή ήδη από τη δεκαετία του 1960, όταν χάρη στις εκτεταμένες έρευνες του D. Adamesteanu αποκαλύφθηκε, σε μια περιοχή μερικών εκταρίων, μια σειρά μνημειακών κατασκευών, αναθηματικών λάκκων και αποθέσεων υλικού που σχετίζονταν με κάποιον χώρο λατρείας σε συσχέτιση με πηγές που τότε ήταν ακόμη ενεργές. Παρόλη τη μεγάλη απήχηση της αποκάλυψης στην επιστημονική βιβλιογραφία, το ιερό, με εξαίρεση κάποιες εργασίες εμβάθυνσης σε μεμονωμένες κατηγορίες υλικού, παρέμεινε μέχρι σήμερα ουσιαστικά αδημοσίευτο.

Η ανακοίνωση που παρουσιάζεται είναι η σύνθεση της δραστηριότητας έρευνας και μελέτης κατά τη διάρκεια της περιόδου 2015-2016 με στόχο να διασαφηνιστεί, με βάση την προγενέστερη τεκμηρίωση και τις νέες στρωματογραφικές έρευνες, η τοπογραφικο-διαχρονική ανάπτυξη του ιερού, να επανακαθοριστούν οι οικοδομικές φάσεις διαμέσου της αναλυτικής μελέτης των πήλινων στεγών, των αρχιτεκτονικών μελών και των σημαντικότερων κατηγοριών των ευρημάτων, και, τέλος, να επανεξεταστεί η φύση της λατρείας και οι μορφές του τελετουργικού.

Carlo Rescigno

Artigiani per un impero? Botteghe e plasticatori architettonici al tempo di Sibari

Quali sono gli elementi per definire uno stile? Che significato ha un confine geografico nella distribuzione di una soluzione decorativa? Che tipo di identità definisce l'adesione a un lessico decorativo?

Vecchie e nuove scoperte permettono di tornare su temi ampiamente dibattuti nella storia degli studi archeologici tra Magna Grecia, Grecia continentale e mondo latino.

La divisione degli studi ha spesso isolato fenomeni che agiscono con dinamiche simili, in una sintassi variabile e continuamente produttiva, lo studio delle forme ha appannato la dimensione sociale della produzione e lo spazio culturale delle committenze.

Il fenomeno dei tetti achei viene riconsiderato alla luce delle più recenti scoperte e di nuovi progetti di studio, riletto nel confronto con mondi vicini, i tetti campani e quelli latini ai tempi dei re. Alla ricerca di chiavi di lettura diverse per fenomeni ancorati alle strutture sociali delle 'città' arcaiche.

Carlo Rescigno

Τεχνίτες για μια αυτοκρατορία; Εργαστήρια και προπλάστες αρχιτεκτονημάτων την εποχή της Σύβαρης

Ποιά είναι τα στοιχεία για να καθοριστεί μια τεχνοτροπία; Τί σημασία έχει ένα γεωγραφικό όριο στη διασπορά μιας διακοσμητικής λύσης; Τί τύπο ταυτότητας καθορίζει η συμμετοχή σε ένα διακοσμητικό ιδίωμα;

Παλιές και νέες ανακαλύψεις μας επιτρέπουν να επιστρέψουμε σε θέματα που είχαν ευρέως συζητηθεί στην ιστορία των αρχαιολογικών μελετών για τη Μεγάλη Ελλάδα, την ηπειρωτική Ελλάδα και το λατινικό κόσμο.

Ο διαχωρισμός των ερευνών απομόνωσε συχνά φαινόμενα που ενεργούν με όμοιες δυναμικές, σε ένα πλαίσιο ποικιλότροπο και με συνεχή παραγωγή και η μελέτη των μορφών συσκότισε την κοινωνική διάσταση της παραγωγής και τον πολιτισμικό χώρο των παραγγελιοδοτών.

Το φαινόμενο των αχαϊκών στεγών επανεξετάζεται στο φως των πιο πρόσφατων ανακαλύψεων και των νέων προγραμμάτων μελέτης, με μια επανάγνωση των γειτονικών κόσμων, τις στέγες της Καμπανίας και του Λατίου της εποχής των βασιλέων, αναζητώντας διαφορετικά κλειδιά ανάγνωσης για φαινόμενα που είναι αγκιστρωμένα στις κοινωνικές δομές των αρχαϊκών «πόλεων».

Maria Cecilia Parra

Il santuario di Punta Stilo a Kaulonia (Monasterace M.na, RC): monumenti e contesti votivi, tra VIII e III sec. a.C.

Gli scavi della Scuola Normale Superiore e dell'Università di Pisa nel santuario di Punta Stilo a Kaulonia hanno restituito alla nostra conoscenza la principale area sacra della colonia achea nella sua interezza. Prima delle recenti indagini, si conosceva solo il tempio dorico scoperto da Paolo Orsi agli inizi del secolo scorso, edificio rimasto isolato, non solo visivamente. Adesso conosciamo invece il contesto a partire dalla seconda metà dell'VIII sec. a.C., quando l'*apoikia* non era ancora fondata. Secondo i nuovi dati, non più di una generazione intercorse tra la deduzione della colonia agli inizi del VII sec. a.C. e la strutturazione del santuario, che ebbe poi lunga vita fino agli inizi del III sec. a.C.

Questo contributo intende tracciare un quadro dell'evoluzione monumentale del santuario kauloniate, a partire dalla costruzione del primo altare, ripercorrendo le tappe principali fino al parziale abbandono ed alle trasformazioni funzionali della prima età ellenistica.

In parallelo, saranno presentati i principali contesti votivi riportati alla luce, varii nel linguaggio e nelle tipologie: dalle offerte arcaiche deposte presso il più antico altare o presso la porta urbana d'accesso all'area sacra, ad un eccezionale cumulo di armi votive 'rispettate' dal cantiere del tempio dorico (470-450 a.C.), fino all'articolato contesto di rinvenimento della *Tabula Cauloniensis*, la dedica metrica a Zeus esposta nella prima metà del V sec. a.C. in un'area di culto 'privilegiata' del santuario.

Maria Cecilia Parra

Το ιερό της Punta Stilo στην Καυλωνία (Monasterace M.na, RC): μνημεία και σύνολα αναθημάτων, ανάμεσα στον 8^ο και τον 3^ο αι. π.Χ.

Οι ανασκαφές της *Scuola Normale Superiore* και του Πανεπιστημίου της Πίζας στο ιερό της *Punta Stilo* στην Καυλωνία μας έκαναν γνωστή την κύρια ιερή περιοχή της αχαϊκής αποικίας στο σύνολό της.

Πριν από τις πρόσφατες έρευνες, γνωρίζαμε μόνον το δωρικό ιερό που είχε ανακαλύψει ο Paolo Orsi στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, ένα κτήριο που παρέμεινε απομονωμένο, και όχι μόνον οπτικά. Τώρα γνωρίζουμε αντίθετα το σύνολο ξεκινώντας από το δεύτερο μισό του 8^{ου} αι. π.Χ., όταν η αποικία δεν είχε ακόμη ιδρυθεί. Σύμφωνα με τα καινούρια στοιχεία, δεν ήταν πάνω από μία οι γενεές που έζησαν ανάμεσα στην ίδρυση της αποικίας στις αρχές του 7^{ου} αι. π.Χ. και τη διάρθρωση του ιερού, που μακροχρόνιως μέχρι τις αρχές του 3^{ου} αι. π.Χ.

Η ανακοίνωση αυτή έχει ως στόχο να διαγράψει ένα πλαίσιο μνημειακής εξέλιξης του ιερού της Καυλωνίας, αρχίζοντας από την κατασκευή του πρώτου βωμού, διατρέχοντας τους κύριους σταθμούς μέχρι τη μερική εγκατάλειψη και τις λειτουργικές μεταμορφώσεις της πρώιμης ελληνιστικής εποχής.

Παράλληλα θα παρουσιαστούν τα κυριότερα αναθηματικά σύνολα που ήλθαν στο φως, τα οποία ποικίλλουν ως προς το ιδίωμα και την τυπολογία: από τις αρχαϊκές προσφορές στον αρχαιότερο βωμό

ή στην πύλη της πόλης που οδηγούσε στην ιερή ζώνη, σε ένα εκπληκτικό σωρό αναθηματικών όπλων «τα οποία σεβάστηκαν» οι κατασκευαστές του δωρικού ναού (470-450 π.Χ.), μέχρι το διαρθρωμένο σύνολο εύρεσης της *Tabula Cauloniensis*, την αφιέρωση σε στίχους στο Δία του πρώτου μισού του 5^{ου} αι. π.Χ. σε μια 'προνομιούχα' ζώνη λατρείας του ιερού.

Maria Rosaria Luberto

Produzioni ceramiche di periodo arcaico a Sibari, Crotone e Caulonia

In questo intervento saranno presentati i risultati dell'analisi condotta sulle più antiche serie ceramiche di produzione coloniale provenienti da Sibari, Crotone e Caulonia, databili tra l'VIII e il VI secolo a.C.

Lo studio in dettaglio di tutti i reperti restituiti da indagini effettuate all'interno dei perimetri urbani dei centri in questione ha permesso di individuare alcune correnti stilistiche predominanti, tre delle quali ricollegabili alle principali fabbriche greche coeve (produzioni nello stile di Thapsos, di derivazione corinzia e greco-orientale), altre due genuinamente coloniali, frutto di una originale rielaborazione locale di forme e motivi decorativi ampiamente attestati in altre città greche d'Occidente quali, *in primis* e non casualmente, quelle gravitanti sul golfo di Taranto. L'approccio filologico adottato ha consentito di definire la natura e le relazioni delle varie componenti che, sin dalle prime fasi di vita delle neonate *apoikiai*, hanno contribuito alla formazione di un linguaggio creativo autonomo, già ampiamente evidenziato in altre forme espressive dell'artigianato coloniale acheo (architettura e decorazioni architettoniche, coroplastica, ceramica a rilievo), ma ancora non adeguatamente circoscritto per quello che concerne l'ambito della produzione ceramica.

Maria Rosaria Luberto

Κεραμική παραγωγή της αρχαϊκής περιόδου στη Σύβαρη, τον Κρότωνα και την Καυλωνία

Στην ανακοίνωση αυτή θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα της ανάλυσης που έγινε στις αρχαιότερες κεραμικές σειρές αποικιακής παραγωγής από τη Σύβαρη, τον Κρότωνα και την Καυλωνία, που χρονολογούνται ανάμεσα στον 8^ο και τον 6^ο αιώνα π.Χ. Η λεπτομερής μελέτη όλων των ευρημάτων από έρευνες που έλαβαν χώρα μέσα στην περίμετρο των συγκεκριμένων πόλεων επέτρεψε τον εντοπισμό κάποιων κυρίαρχων τεχνοτροπικών τάσεων, τρεις από τις οποίες μπορούν να αναχθούν στις κύριες σύγχρονές τους ελληνικές παραγωγές (παραγωγή της τεχνοτροπίας της Θάψου, κορινθιακής και ανατολικής ελληνικής προέλευσης), άλλες δύο καθαρά αποικιακές, καρπός μιας πρωτότυπης νέας εντόπιας επεξεργασίας μορφών και διακοσμητικών θεμάτων που απαντούν ευρέως σε άλλες ελληνικές πόλεις της Δύσης όπως, *in primis* και όχι τυχαία, εκείνες γύρω από τον κόλπο του Τάραντα. Η φιλολογική προσέγγιση που υιοθετήθηκε επέτρεψε τον καθορισμό της φύσης και των σχέσεων των διάφορων συνιστωσών που, ήδη από τις πρώτες φάσεις των νεογέννητων αποικιών, συνεισέφεραν στη δημιουργία ενός αυτόνομου δημιουργικού ιδιώματος, που έχει ήδη ευρέως αναδειχθεί σε άλλες μορφές έκφρασης των τεχνιτών των αρχαϊκών αποικιών (αρχιτεκτονική και αρχιτεκτονικές διακοσμήσεις, κοροπλαστική, ανάγλυφη κεραμική) αλλά που δεν έχει ακόμη περιγραφεί σωστά όσον αφορά στο πλαίσιο της κεραμικής παραγωγής.

Βασιλική Τσακνάκη

Αρχαϊκό οικοδόμημα στην περιοχή της Ωλένου

Η σωστική ανασκαφική έρευνα που ολοκληρώθηκε το 2013 στο οικόπεδο Λ. Γιαννόπουλου στο Θεριανό Δ. Πατρέων, έφερε στο φως αρχαϊκό οικοδόμημα, με επιμελημένη τοιχοδομία κατά το πολυγωνικό σύστημα, μήκους 22,60μ. και σωζόμενου πλάτους 10,20μ. Στο εσωτερικό του, διπλός θάλαμος θέρμανσης με κοινό στόμιο, ο οποίος καταργείται σε επόμενη φάση χρήσης του κτηρίου και

ακολουθούν τροποποιήσεις και προσθήκες. Στο στρώμα καταστροφής κεραμίδων της στέγης εμφανή ίχνη πυρκαγιάς. Τα αρχιτεκτονικά δεδομένα, τα ευρήματα της ανασκαφής και η κεραμική προσδίδουν στο οίκημα εξέχουσα σημασία και αποτελούν στοιχεία της πολιτισμικής ταυτότητας των κατοίκων της εποχής. Τα στοιχεία αυτά, σε συνδυασμό με τα ιστορικά και τα νέα αρχαιολογικά δεδομένα της ευρύτερης περιοχής της Δυτικής Αχαΐας αλλά και το γεωγραφικό πλαίσιο, επιτρέπουν τη χωροθέτηση του οικοδομήματος στην περιοχή της Ωλένου.

Vassiliki Tsaknaki

Archaic building in the area of Olenos

The rescue excavation completed in 2013 in the L. Giannopoulou plot in Theriano, Municipality of Patras, revealed an archaic building with meticulous wall technique following the polygonal system, 22,60 m long and 10,20 m surviving width. Inside it there is a double furnace with a common mouth, which is cancelled during the next building phase, followed by further alternations and additions. The destruction layer of tiles from the roof of the building bears clear traces of fire. The architectural data, the finds of the excavation and the pottery attribute a prominent importance to the building, and form part of the cultural identity of the inhabitants of this period. These elements, in combination to the historical and new archaeological data deriving from the wider area of Western Achaia, and furthermore the geographical frame of the area, allow for the placement of the building in the area of Olenos.

Fausto Longo

Poseidonia dalla fondazione alla fine dell'età arcaica

Le ricerche condotte a Paestum a partire dalla fine degli anni Settanta del secolo scorso dalla missione italo-francese diretta da Emanuele Greco e Dino Theodorescu hanno consentito di comprendere la struttura urbana di Poseidonia e le sue trasformazioni dall'età arcaica all'età romana, di individuare gli assi viari di età arcaica, di localizzare l'agora e di definire i limiti dei due grandi santuari urbani.

L'attento studio delle stratigrafie effettuate in numerosi saggi di scavo, in particolare quelli che hanno sezionato ortogonalmente gli assi viari di età romana, hanno fornito elementi cronologici che non sembrano andare più indietro dell'ultimo trentennio del VI secolo a.C. Si tratta di anni cruciali per la città che oltre a definire gli spazi urbani costruisce, in una sequenza piuttosto ravvicinata (circa mezzo secolo), tre templi, un cenotafio per il fondatore e un edificio assembleare. Sotto il profilo urbanistico restano ancora molto problematici i primi decenni di vita dell'apoikia fondata da Sibari la cui data di fondazione, se teniamo conto dei corredi delle più antiche sepolture e altri pochi dati archeologici, deve essere fissata intorno al 600 a.C. Resta infatti aperto il problema dello spostamento del primitivo insediamento, già a ragione localizzato da Greco alcuni km più a sud (promontorio di Agropoli), e quello dell'organizzazione della città nei primi due decenni di vita che può essere ridiscusso tenendo conto di alcuni recenti dati archeologici. Lungi dal colmare lacune sulle fasi iniziali di vita di Poseidonia l'intervento mira a fare il punto sulle conoscenze, a individuare problemi e a cogliere possibili sviluppi della ricerca futura.

Fausto Longo

Ποσειδωνία από την ίδρυση μέχρι το τέλος της αρχαϊκής εποχής

Οι έρευνες που πραγματοποιήθηκαν αρχίζοντας από τα τέλη της δεκαετίας του 1960 από την ιταλο-γαλλική αποστολή υπό τη διεύθυνση των Emanuele Greco και Dinu Theodorescu μας επέτρεψαν να κατανοήσουμε τη δομή της πόλης της Ποσειδωνίας και τις μετατροπές της από την αρχαϊκή μέχρι τη ρωμαϊκή εποχή, να εντοπίσουμε τους οδικούς άξονες της αρχαϊκής εποχής, να εντοπίσουμε την αγορά

και να καθορίσουμε τα όρια των δύο μεγάλων αστικών ιερών. Η προσεκτική μελέτη των στρωματογραφιών των πολυάριθμων ανασκαφικών τομών, ιδιαίτερα εκείνων που έτεμναν ορθογώνια τους οδικούς άξονες της ρωμαϊκής εποχής, προσέφεραν χρονολογικά στοιχεία που δεν φαίνεται να οδηγούν πιο πίσω από την τελευταία τριακονταετία του 6^{ου} αιώνα π.Χ. Πρόκειται για χρόνια εξαιρετικά σημαντικά για την πόλη που εκτός από τον χωροταξικό καθορισμό οικοδομεί, σε σύντομο χρονικό διάστημα (μισό αιώνα περίπου) τρεις ναούς, ένα κενotáφιο για τον ιδρυτή και ένα κτήριο για συνελεύσεις. Όσον αφορά στην πολεοδομία παραμένουν ακόμη πολύ προβληματικές οι πρώτες δεκαετίες της αποικίας που ιδρύθηκε από τη Σύβαρη, η χρονολογία ίδρυσης της οποίας, αν λάβουμε υπ' όψιν τα κτερίσματα των αρχαιότερων ταφών και άλλα λιγοστά αρχαιολογικά στοιχεία, πρέπει να καθοριστεί γύρω στο 600 π.Χ. Παραμένει πράγματι ανοιχτό το πρόβλημα της μεταφοράς του αρχικού οικισμού, που έχει τοποθετηθεί σωστά από τον Greco μερικά χιλιόμετρα νοτιότερα (ακρωτήριο του Agropoli) και εκείνο της οργάνωσης της πόλης κατά τις δύο πρώτες δεκαετίες που μπορεί να επανεξεταστεί λαμβάνοντας υπ' όψιν κάποια πρόσφατα αρχαιολογικά στοιχεία. Μακριά από το να καλύψουμε κενά σχετικά με τις αρχικές φάσεις της ζωής της Ποσειδωνίας η ανακοίνωση αυτή έχει στόνο να εστιάσει στα όσα γνωρίζουμε, να εντοπίσει προβλήματα και να κατανοήσει πιθανές εξελίξεις της μελλοντικής έρευνας.

Dal periodo classico a quello ellenistico

Από την κλασική έως την ελληνιστική περίοδο

Marina Cipriani

Dinamiche di sviluppo e processi di trasformazione a Poseidonia dal tardo arcaismo alla fine del V sec. a.C.

I decenni finali del VI secolo rappresentano per Poseidonia, della cui storia le fonti scritte restituiscono ben poco, la definizione di un'immagine di sé e il consolidamento dell'identità collettiva attraverso un macroscopico salto di qualità. Senza ripetere quanto già noto, si cercherà di sottolineare con alcuni esempi quanto la documentazione archeologica letta in diacronia, permette di registrare in termini di sviluppo e di articolazione sociale tra la fine del VI e gli inizi del V sec. a. C. attraverso i dati di alcune necropoli. Saranno messe in risalto, utilizzando i dati di ricerche più o meno recenti, le discontinuità con il passato che la città manifesta dal secondo quarto del V secolo, fino alla "crisi", documentata da un decremento demografico, da una drastica riduzione delle offerte nei santuari e dai segni di un graduale disfacimento della *chora* a seguito di fenomeni di intensa mobilità geografica e sociale che, nella seconda metà del secolo, coinvolge varie componenti del mondo italico ed è preludio dei più intensi mutamenti politici e sociali che si risolveranno in progresso di tempo in trasformazioni radicali dell'assetto socio-economico.

Marina Cipriani

Δυναμικές ανάπτυξης και διαδικασίες μετατροπών στην Ποσειδωνία από την ύστερη αρχαϊκή περίοδο στα τέλη του 5^{ου} αι. π. Χ.

Οι τελευταίες δεκαετίες του 6^{ου} αιώνα αντιπροσωπεύουν για την Ποσειδωνία, για την ιστορία της οποίας οι αρχαίες πηγές μας προσφέρουν λιγοστές πληροφορίες, τον καθορισμό μιας εικόνας της και

την παγίωση της συλλογικής ταυτότητας διαμέσου ενός μακροσκοπικού ποιοτικού άλματος. Χωρίς να επαναλάβουμε ό,τι είναι ήδη γνωστό, θα προσπαθήσουμε να υπογραμμίσουμε με κάποια δείγματα όσα η αρχαιολογική τεκμηρίωση σε μια διαχρονική ανάγνωση μας επιτρέπει να καταγράψουμε σε όρους ανάπτυξης και κοινωνικής διάρθρωσης ανάμεσα στα τέλη του 6^{ου} και τις αρχές του 5^{ου} αι. π.Χ. διαμέσου των στοιχείων κάποιων νεκροπόλεων. Θα αναδειχθούν, χρησιμοποιώντας τα στοιχεία των λίγο πολύ πρόσφατων ερευνών, οι ανακολουθίες με το παρελθόν που εμφανίζει η πόλη το δεύτερο τέταρτο του 5^{ου} αιώνα, μέχρι την «κρίση» που τεκμηριώνεται από μια δημογραφική μείωση, από μια δραστική μείωση των προσφορών στα ιερά και από τα σημάδια αποσύνθεσης της χώρας έπειτα από φαινόμενα έντονης γεωγραφικής και κοινωνικής κινητικότητας που, το δεύτερο μισό του αιώνα, απασχολεί διάφορες συνιστώσες του ιταλικού κόσμου και αποτελεί το προοίμιο των εντονότερων πολιτικών και κοινωνικών αλλαγών που θα καταλήξουν με το πέρασμα του χρόνου σε ριζικές μετατροπές της κοινωνικο-οικονομικής κατάστασης.

Carmine Ampolo

Il più lungo testo epigrafico degli Achei d'Occidente (Tabula Cauloniensis, V sec. a.C.) e il problema dell'identità achea tra realtà e rappresentazione

“How Greek were the Western Achaians in the Archaic period?” possiamo chiederci, parafrasando il titolo di un importante articolo di J. Hall. Si presenta qui un nuovo documento epigrafico metrico in alfabeto acheo, la *Tabula Cauloniensis* di 18 linee (1^a metà del V sec. a.C.) nel contesto della documentazione epigrafica achea dei secoli VI e V. Dopo una sintetica presentazione delle principali novità del nuovo documento (relative anche all'agora, a Zeus, alle Muse e ad altri dei) si discuterà di una possibile “identità culturale achea” alla luce dell'alfabeto e delle scelte della scrittura achea tra realtà storica e autorappresentazione (una ‘identità etnica’ che può comprendere gli aspetti culturali oppure un ‘sentimento di appartenenza collettiva’ o “Zusammengehörigkeitsgefühl” che travalica la realtà della discussa composizione etnica più o meno mescolata?).

Carmine Ampolo

Το μεγαλύτερο επιγραφικό κείμενο των Αχαιών της Δύσης (Tabula Caulonensis, 5^{ος} αι. π.Χ.) και το πρόβλημα της αχαικής ταυτότητας ανάμεσα στην πραγματικότητα και την παρουσίαση

«How Greek were the Western Achaians in the Archaic period?» μπορούμε να αναρωτηθούμε, παραφράζοντας τον τίτλο ενός σημαντικού άρθρου του J. Hall. Παρουσιάζεται εδώ ένα νέο επιγραφικό κείμενο σε στίχους, με ελληνικό αλφάβητο, η *Tabula Caulonensis* με 18 στίχους (1^ο μισό του 5^{ου} αι. π.Χ.) στο πλαίσιο της αχαικής επιγραφικής τεκμηρίωσης του 6^{ου} και του 5^{ου} αιώνα. Μετά από μια συνθετική παρουσίαση των κυριότερων πληροφοριών του νέου κειμένου (που σχετίζονται με την αγορά, τον Δία, τις Μούσες και άλλους θεούς) θα συζητηθεί μια δυνατή «αχαική πολιτισμική ταυτότητα» στο φως του αλφαβήτου και των επιλογών της αχαικής γραφής ανάμεσα στην ιστορική πραγματικότητα και την αυτο-παρουσίαση (μια «εθνική ταυτότητα» η οποία μπορεί να συμπεριλάβει πολιτισμικά θέματα ή ένα «Zusammengehörigkeitsgefühl» που υπερβαίνει την πραγματικότητα της συζητημένης εθνικής σύνθεσης που είναι λίγο πολύ αναμειγμένη;).

Ερωφίλη Κόλλια

Τράπεζα Διακοπτού: παράκτιος οικισμός στη χώρα της Βούρας

Οι εργασίες για την διάνοιξη της Σήραγγας Διαφυγής ΣΔ2 Τράπεζας της νέας σιδηροδρομικής γραμμής Αθηνών - Πατρών έφεραν στο φως τα λείψανα αρχαίου οικισμού στη θέση Γιαννιά, στην παραλιακή ζώνη της Τράπεζας Διακοπτού. Τα κτιριακά κατάλοιπα ανήκουν σε οικισμό που χρονολογείται από

τους Αρχαϊκούς ως τους Ελληνιστικούς χρόνους (6^{ος} - 3^{ος} αι. π.Χ.). Η συνολική έκταση του χώρου που ερευνήθηκε ανέρχεται περίπου σε 2.000 τετραγωνικά μέτρα, αλλά τα αρχαία εκτείνονται σε πολύ μεγαλύτερη έκταση εκτός του ανεσκαμμένου χώρου. Στοιχεία, όπως, η εγγύτητα του αρχαίου οικισμού στην ακτή, το μέγεθός του, το γεγονός ότι ήταν ένα οργανωμένο πολεοδομικό συγκρότημα και όχι ένας μικρός αγροτικός οικισμός με διάσπαρτα κτίσματα, αλλά και η μορφολογία της ακτογραμμής, καθώς είναι ίσως το μοναδικό σημείο της παραλίας στην περιοχή του Διακοπτού και της Τράπεζας που σχηματίζεται ορμίσκος, κάπως προφυλαγμένος από τους ανέμους, αποτελούν καίριες ενδείξεις ότι ο παράκτιος οικισμός αποτελούσε το επίνειο της Βούρας με την οποία, άλλωστε, συνδεόταν και οδικά.

Erofilii Kollia

Trapeza Diakoptou: a coastal settlement in the territory of Voura

During the construction of the new railway line of Corinth - Patras, the ruins of a coastal settlement were found and excavated at the site of Giannia, at Trapeza (Diakopto). The architectural remains date from the Late Archaic until the Hellenistic period (6th - 3rd century B.C.). More than 2.000 m² have been excavated, while the ancient buildings extend to a much larger area.

The site of Trapeza belonged to the territory of Voura, a significant city of Aigialeia. Most probably it used to be its seaport, as it is indicated by proximity to the seashore, the morphology of the coastline and the fact that it is conveniently situated on a secluded bay which is well sheltered from the winds. Moreover, it seems that it was not a small rural settlement with scattered buildings, but it belonged to a well organised urban settlement. Furthermore, it was connected to Voura with an ancient road, which led to the city of Voura in the mountainous inland of Aigialeia.

Κωνσταντίνος Φίλης

Τράπεζα Διακοπτού Αιγιαλείας: εμπορικές επαφές και δίκτυα επικοινωνίας

Στην παράκτια ζώνη μεταξύ των οικισμών Τράπεζας και Διακοπτού Αιγιαλείας, στην τοποθεσία Γιαννιάς, αποκαλύφθηκε ένα νέος παραθαλάσσιος οικισμός που χρονολογείται από τα τέλη του 6ου έως και τον 3ο αι. π.Χ., με προφανή τον εμπορικό του χαρακτήρα, όπως αποδεικνύεται από την ύπαρξη των λιμενικών εγκαταστάσεων. Ο οικισμός έχει αναγνωριστεί από τους ανασκαφείς, με το λιμάνι της αρχαίας πόλης Βούρας. Μεταξύ άλλων ευρημάτων, ιδιαίτερα έντονη είναι παρουσία των εμπορικών αμφορέων. Θα επικεντρωθούμε στη μελέτη των ύστερων αρχαϊκών, κλασικών και ελληνιστικών αμφορέων που προέρχονται από ελληνικά αλλά και περισσότερο μακρινά κέντρα παραγωγής. Ανάμεσά τους η παρουσία ενός Καρχηδονιακού αμφορέα από τη Δυτική Σικελία, μας προσφέρει πληροφορίες σχετικά με το εμπόριο μεγάλων αποστάσεων σε αυτό το τμήμα της βορειοδυτικής Πελοποννήσου και τις καταναλωτικές συνήθειες των κατοίκων του. Η συνύπαρξή του με άλλους "αιγαιακού" τύπου αμφορείς, όπως τους λεγόμενους τύπου Β Ιονίου-Αδριατικής, μας παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις εμπορικές σχέσεις που αναπτύσσονταν με μακρινές περιοχές, όπως ο Πάνορμος της Δυτικής Σικελίας. Διατυπώνονται σκέψεις σχετικά με τους μηχανισμούς που εμπλέκονται στο εμπόριο μεγάλων αποστάσεων μεταξύ Ανατολής και Δύσης, στον παραθαλάσσιο αυτό οικισμό της ΒΔ Πελοποννήσου, που βρισκόταν κοντά στην κοσμοπολίτικη πόλη της Κορίνθου, το μεγαλύτερο λιμάνι της περιοχής.

Konstantinos Filis

Trapeza Diakoptou Aigialia, trade contacts and communication networks

In the coastal zone between the settlements of Trapeza and Diakopto, Aegialia, in the locality *Giannias*, a new coastal settlement dating to the late 6th to 3rd c. B.C. was discovered, with obvious commercial

character as evidenced by the existence of port facilities. The settlement, has been identified by the excavators with the seaport of the ancient city Voura, part of the Ionian Dodecapolis. Among other finds, there is a strong presence of transport amphorae. We focus to the preliminary study of late Archaic, Classical and Hellenistic non-Greek and Greek transport amphorae in this settlement. Among them the presence of a Punic - Western Sicilian amphora provides information about long distance trade in this part of northwestern Peloponnese and the consumer behavior of the residents. The combination with other Aegean amphorae and especially the distribution of type B Ionian-Adriatic amphorae in the Punic West provides information about trade relations with regions as far away as the Panormos in West Sicily. In this article, suggestions are offered regarding the mechanisms involved in this long-distance commerce between East and West in a coastal settlement in northwest Peloponnese nearby the cosmopolitan city of Corinth, the major port in the region.

Gabriel Zuchtriegel

Exploring the inland: social and economic change in Early Hellenistic Achaia and southern Italy

Archaeological field surveys in Greece and southern Italy have provided new insight into early Hellenistic settlement dynamics and economic transformations. Although there are some general trends, the local context of these phenomena should not be underestimated. For example, in many inland areas a rise in the number of rural settlements can be observed during the Late Classical/Early Hellenistic period, but the conditions under which rural habitation sites spread in various parts of the Mediterranean may have been very different from one region to another.

On the basis of archaeological data, especially from field surveys, the talk attempts to contextualize settlement transformations in rural areas of southern Italy and Achaia within local and Mediterranean transformation processes. According to the analysis presented here, social stratification and urbanization in scarcely urbanized inland areas were among the main factors for social and economic change in the Early Hellenistic world.

Gabriel Zuchtriegel

Εξερευνώντας την ενδοχώρα: κοινωνική και οικονομική αλλαγή στην Πρώιμη Ελληνιστική Αχαΐα και την Κάτω Ιταλία

Αρχαιολογικές επιφανειακές έρευνες στην Ελλάδα και την Κάτω Ιταλία έριξαν νέο φως στις δυναμικές και στις οικονομικές μετατροπές στα κέντρα της πρώιμης Ελληνιστικής περιόδου. Αν και υπάρχουν κάποιες γενικές κατευθύνσεις, το εντόπιο σύνολο αυτών των φαινομένων δεν πρέπει να υποτιμηθεί. Για παράδειγμα, σε πολλές περιοχές της ενδοχώρας μπορεί να παρατηρηθεί μια αύξηση του αριθμού των αγροτικών οικισμών κατά την Ύστερη Κλασική/Πρώιμη Ελληνιστική περίοδο, αλλά οι συνθήκες κατά τις οποίες οι χώροι αγροτικής κατοίκησης διαχέονται σε διάφορα μέρη της Μεσογείου μπορεί να είναι τελείως διαφορετικές από μια περιοχή στην άλλη.

Σύμφωνα με τα αρχαιολογικά δεδομένα, κυρίως από τις επιφανειακές έρευνες στο πεδίο, η ανακοίνωση προσπαθεί να αναγάγει σε ένα σύνολο τις μετατροπές οικισμών σε αγροτικές περιοχές της Κάτω Ιταλίας και της Αχαΐας διαμέσου εντόπιων και μεσογειακών διαδικασιών μετατροπής. Σύμφωνα με τις αναλύσεις που παρουσιάζονται εδώ, κοινωνική διαστρωμάτωση και εξαστισμός σε περιοχές της ενδοχώρας με σπάνιες περιπτώσεις εξαστισμού αποτελούν κάποιους από τους κύριους συντελεστές της κοινωνικής και οικονομικής αλλαγής στον Πρώιμο Ελληνιστικό κόσμο.